

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje

Kula KI

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

¹ Ngokom Topile, me dɔngɔr maketuru te lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke n̂-toju kunn kutu kula te ke n̂-dda, ² ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke n̂-mberede. ³ Go yo te laa a, n̂-toju rɔe narede ngaa n̂-dda neje dang dang ta tojude to nisi kem baa. N-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa n̂-pa tar dɔ kɔn̂-bbe te le Lubba narede. ⁴ Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Otuje me bbe te ke Jurusalam ang ta n̂-ngebbeje ne ke Bɔ unn ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete mban le. ⁵ Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me ndɔje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

⁶ Nje-kayn̂-kulaje le mbɔnje naa rɔ Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a tel ke kɔn̂-bbe kare ngann Ijarayelje wa?» ⁷ Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy wɔju ndɔe le, ke kare le ddew singa te laa

njaa. ⁸ A a kingaje singa-mõngu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dõse te. Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, dõ nange Jude te tõyn, dõ nange Samari te, ndereng kõyn nange te tõyn. ⁹ Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi dõe are dooe ang.

¹⁰ Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbõr nje-kayn-kulaje te le.

¹¹ Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dõ naa le nje-kayn-kulaje

¹² Nje-kayn-kulaje le inje dõ ddingiri te ke ddaw ñ-bbar na ddingiri olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngõsi baa ke bbe le ase kilo metere kara. ¹³ Toke ñ-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to dõ mare te taar ke to lo mbõ-naa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simõ ke daw ñ-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake. ¹⁴ Dede tõyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndõ tõyn. Mare deneje, Mari kõn Jejuje, ke ngakõn Jeju eeje horode te tõ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayn-kula

¹⁵ Dõ ndõje teenn, Piyar in taar horo nje-mekunnje ke kõrde ase kõr kara ke dõjoo ngaa pa na: ¹⁶ «Ngakõmje, ne ke Ndil-me-nda unda ta

Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba ddee to ne ke tɔkɔɔ. Tar le na Judase a tel to nje-kunn nɔ dewje ke uwaje Jeju. ¹⁷ Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw n̂-ddaje neenn jia te tɔ. ¹⁸ N̂-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke n̂-dda ngaa n̂-tee noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa kula-sien tee tɔyn ungu ddaka. ¹⁹ Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le ke ndɔn tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ mese. ²⁰ N̂-dda tare maketuru Some te na:

<Maji kare key laa tel dɔ-ndubba

ngaa, dew to te ang.>

Tɔ bbay n̂-dda maketuru te le lubba na:

<Maji kare mare dew taa ture kula te laa.

²¹ «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru ne nɔje eeje neenn. ²² Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne batem ndereng ndɔ te ke Lubba unne ne horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare dew kara horo dewje neenn le tel to nje-tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste horo nje-yoje te.»

²³ Yeenn ngaa n̂-tɔjuje dewje joo: Jejebbe ke mare ria to Barsabase ke daw n̂-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase. ²⁴ Goe te a n̂-dujuje Lubba na: «Ei Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew ke mei ndiki, ²⁵ mba kare n̂-dda kula le nje-kayn-kulaje turu Juda te ke tusu kula le inya a aw lo te laa ke ase.»

²⁶ N-dda elemteen, a elemteen le oso do Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae horo nje-kayn-kulaje ke eeje doku gire kara.

2

Ndil-me-nda ddee do nje-me-kunnje te

¹ Toke ndo Pentekote ase a, nje-me-kunn isije do naa te kara baa. ² A ta koo a, mare koru ne bbar darâ toke mare le toku yel ke aw ula ngaa taa me key ke disije te le toyn. ³ Ngaa, dooje ne toke mare le ndon-puru. Ndon puru le saren naa ngaa isi dode te kara kara toyn. ⁴ Ndil-me-nda ddusu mede toyn ngaa dunnje kutu pa tar ke ndon-tarje dang dang ke Ndil le unda tade te.

⁵ Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me bbe te ke Jurusalam to. Dinje nangeje te dang dang toyn. ⁶ Toke dewje le ooje koru ne ke bbar tee mbide te le a, n-mbonje naa toke banya banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara toyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-kunnje te le. ⁷ Ne le gange singade ddem, arede ro-neel ddem ngaa n-paje na: «Dewje toyn ke aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile ang wa? ⁸ A dda toke baann bba na na kara aw oo tar-bbe laa tade te wa? ⁹ Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke Jude, ke Kapadose, Pon, ke Aji, ¹⁰ dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke Libi ke to ngosi ke Siren, dewje ke Rom ke ddaje bbe Jurusalam, ¹¹ dede toyn, Jiipije wase dewje ke aw bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw joo tar

neje ke maji ke Lubba dda ke daw n̂-paje tare ke tar bbeje leje.

¹² Dewjeenn toyn njaa tar ikide sel, n̂-gereje ne ke da ddaje ang ngaa n̂-paje tar horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?» ¹³ A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

¹⁴ Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-kayn-kulaje ke doku gire kara ngaa pa ke taar na: «See dewje ke nange te ke Jude, ke sese toyn ke isije bbe te ke Jurusalam, maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje mbise ooje ne tar lem.

¹⁵ Baann ang, koto a dda dewje neenn toke aw ejejeenn ang. Lo to ke endo baa bbay mba gol kare to kare jikara baa bbay. ¹⁶ A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne ke tokoro. N̂-pa na:

¹⁷ <Lubba pa na: ddotu ndo a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te toyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare le
nijeenn,
bbukaje lese a nije.

¹⁸ Tokoro, do ndoeje teenn le,
ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke dingaw, ke
nje ke ndene
ngaa da kilaje mber-tar lem.

¹⁹ Ma dda ne ke dum do koo me dara te
ke ne-morije nangê do nange te:
Mese, puru, ke toku sa-puru.

20 Kare a tuka ndul,
 neyn a kase toke mese,
 kete bba kare ndo le Ebbe-dewje ke to toku ndo
 ke ndo ke maji a ddee.

21 Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-dewje a,
 a kinga kaji*.>

22 «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta pa
 karese neenn. Jeju ke Najarete le, to dew ke
 Lubba tojuse to ne a nulae narese. Yeenn bba
 Lubba are n̄-dda ne-m̄orije, neje ke dum do koo,
 ke ne-toju-neje dang dang horose te. E-gereje
 nejeenn ke maje. 23 Jeju le dunne dulae jise te
 ddew kara baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke
 kete ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba m̄ose
 lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te ke maji
 ang areje n̄-toleje kake-dese te. 24 A Lubba ndole
 ore me ji yo te, mba yo ee ke singa ngaji ta ngeme
 jia te ang. 25 Dabbiti pa tar do Jeju te le na:

<Maw moo Ebbe-dewje nom te ke kar toyn,
 mba nee do-ji kolum te kare ta ne yekem ang.

26 Mba yeenn a, rom neelem nya ngaa
 maw mosu pa ro-neel.

Ne ke maji uta, to da-rom kara a kisi ke me-
 ngebbe

27 mba a kinyam lo te le nje-yoje ang
 ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-ndum
 me buwa-yo te ang.

28 E-tojum ddew kinga tebbe, Ar nom te a, ma
 kinga koko†.>

---

* 2:21 2.21 Jowel 3.1-5 † 2:28 2.28 Som 16.8-11

²⁹ «Ngakomje, ddew oru arem kare m-pa tar neenn ke maje marese: kajeje Dabbiti oy, n̂-dubbe, are dɔbare to horoje te baa bbay. ³⁰ N̂-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa n̂-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu kare dew ke gele te isi ngende-mbay te. ³¹ Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin buwa-yo te. Yeenn bba n̂-pa tar ke dɔ Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le nje-yoje ang, ngaa da-rɔe a ndum buwa-yo te ang. ³² Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo te are jeje toyn n̂-toje to nje-najije. ³³ Lubba unne undae dɔ jikole te darâ. Ninga Ndil-me-nda ke Bɔ unn ndu ta kare le ngaa n̂-saren Ndil le dɔje te to ke aw ooje ke kemse ddem ke mbise ddem neenn. ³⁴ Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:

<Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:

Isi dɔ jikolem te

³⁵ ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu goli‡.>

³⁶ «Maji kare dewje toyn ke Ijarayel gereje ke maje: Jeju ke e-toleje kake-dese te le, Lubba are n̂-to Kiriste ddem Ebbe-dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeje unguje dɔ nje-mekunje te

³⁷ Toke dewje le ooje tar le a tar le gange singade ngaa n̂-dujuje Piyar ke kese nje-kaynkulaje le na: «Ngakonjeje, ddi a maji kare n̂-ddaje wa?» ³⁸ Piyar pa arede na: «E-turuje mese ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju Kiriste. Baann bba Lubba a koru tar majangje lese dɔse te ngaa na karese Ndil-me-nda. ³⁹ Mba

---

‡ 2:35 2.35 Som 110.1

ndu neenn le to woju dɔse, ke ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke dewje ke banya banya ke Ebbe-dewje Lubba leje a bbarde.» ⁴⁰ Piyar pa tarje dang dang mba pa ne tar-naji ddem mba kɔsu ne kutude ddem. Ngaa n̂-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba ajise.» ⁴¹ Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje batem. Ndɔe teenn kɔr dewje ase ne ke doro muta ddeeye unguje dɔ kɔr nje-me-kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

⁴² Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn mba kaw koo ne-toju le nje-kayn-kulaje ke ndɔ tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw n̂-ddaje me-kara ngaa daw n̂-dujuje Lubba. ⁴³ Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije nya nya ddew te le nje-kayn-kulaje. ⁴⁴ Me dewje ke ooje mede te to kara baa ngaa dunguje neje lede dɔ naa te kara baa. ⁴⁵ N̂-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje lede ngaa n̂-kaynje naa nare ase kem ne ke dude. ⁴⁶ Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara tɔyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te. Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje ne lede ke koko, ke me ngon̂-kase. ⁴⁷ N̂-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oojede maji kemde te. Ke ndɔ kara kara tɔyn Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide dɔ mare te.

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

¹ Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke key-polo-Lubba te mba duju Lubba ke gɔl kare ke muta

te lo-kul te. ² Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke daw n̂-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae keteenn ke ndo ke ndo kare n̂-koy ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba te le. ³ Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta kande me key-polo-Lubba te le a, n̂-dujude kare dareje nare. ⁴ Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke doe te ngaa Piyar pa na: «Aaje!» ⁵ Dew le aade mba neje to na kinga mare ne jide te. ⁶ A Piyar pa are na: Mee ke ande wase nare ta kari ang. A ne ke mee ne a neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!» ⁷ Piyar uwa ji-kol dew le are nin taar. Kem naa te neenn njaa goleje, ke esengele goleje mɔnguje. ⁸ Naal bbate nar taar ngaa n̂-nja. Nande ke de key-polo-Lubba te naw n̂-nja, naw n̂-tal n̂-turu n̂osu ne gaji Lubba. ⁹ Dewje toyn ooeje naw n̂-nja ngaa naw n̂osu gaji Lubba le. ¹⁰ Dewje gereje ke maje to nje-ne-koy ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw n̂-bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda dewje le ngaa tar ikide sel woju do ne ke inga dingaw le.

Piyar toju tar me key-polo-Lubba te

¹¹ Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A me dewje toyn unda do benya ngaa aynje awje rode te ko baranda te ke daw n̂-bbar na Baranda le Salomo. ¹² Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje bbeel ddase woju do ne ke tee horose te wa? Mba ddi bba aw aajeje toke ne ke ddew singaje te njaa wase mba ngem ke jaw n̂-ngem ndu le Lubba le bba n̂-ddae jare n̂-nja wa? Baann ang.

¹³ Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula laa Jeju ke uwaeye ilaeje ji nje-kɔŋ-bbeje te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta kinyae. ¹⁴ E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl dewje key-kula te darese. ¹⁵ Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le, Lubba ndɔle are n̄-toje to nje-tar naji ne neenn le. ¹⁶ Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke Jeju le a dda are rɔe ddee maji a sese toyn njaa aw ooje neenn.

¹⁷ A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke nje-kɔŋ-dɔseje e-ddaje ne baann mba to ne ke e-gereje ang. ¹⁸ Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa toyn na Kiriste laa a koo-ndoo are tar le a ddee ne ke tɔkɔrɔ neenn. ¹⁹ Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ Lubba te. Baann bba na toko majangje lese, ²⁰ ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa na kula ke Kiriste ke n̄-mɔse kete ta karese: Jeju. ²¹ Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke neje toyn dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda tare ta nje-kilaje mber-tar te laa ke maji toyn are paje. ²² Moyije pa kete na: <Ebbe-dewje Lubba lese a kula mare dew kara horo ngakɔnse te karese to nje-kila mber-tar le Lubba toke ema. A kooje tae ddew neje te toyn ke na pa karese. ²³ Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le Lubba le ang a, da kɔre ke ddang horo dewje te le Lubba*.> ²⁴ Nje-kilaje

* **3:23** 3.23 Deterenɔme 18.15-18

mber-tar le Lubba tɔyn, unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ddeeje goe te paje tar kara kara tɔyn wɔju dɔ ndɔje neenn le. ²⁵ Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ. Eeje kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ te ke n̂-pa nare Abaraham na: ddew te le dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te. ²⁶ Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr ulae kare n̂-bbar Tar ke maji dɔse te kare nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

¹ Toke Piyar de ke Jan daw n̂-paje tar ke dewje bbay a, nje-poloje Lubba, nje-kɔnje dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke *saduseyenje teeje ingajede. ² Wungu ɔnde mba ne ke Piyar de ke Jan daw n̂-tɔjuje dewje ddem, mba Piyar de ke Jan n̂-paje dare dewje le na Jeju in horo nje-yoje te are dewje ke oyje a kinje horo nje-yoje te tɔ. ³ Duwajede dilajede key-kula te ndereng lo-are, mba dɔ loo kul ngaa. ⁴ A mare dewje banya banya horo dewje te ke tuka mbide ooje ne tar le Lubba le ooje mede te are kɔr nje-me-kunnje ase ne ke doro mi.

⁵ Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke tokuje, ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje Jurusalam mɔnje naa. ⁶ Ann ke to tɔku nje-polo Lubba, Kayipi, Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje le tɔku nje-poloje Lubba tɔyn eeje teenn tɔ. ⁷ Dare n̂-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde te ngaa n̂-dujude tar na: «Ddew

singa-mõngu te le na wase ke ri na bba aw ddaje ne ne neenn wa?» ⁸ Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa arede na: ⁹ «Nje-koñ-bbeje, ke toku dewje, ñ-dda maji ke nje-mete, a bbokone dewje aw dujuje ta gere ddew ke ñ-dda bba rœ ddee ne maji le. ¹⁰ Sese toyn, ke dewje ke Ijarayel, maji kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste ke Najarete a dew neenn ar ne nõse te ke rœ ke maji neenn. Jeju ke e-toleje dõ kake dese te a Lubba ndole le. ¹¹ Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa na: <N-to er ke esee nje-kõsuje key e-mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa gõl key ke dungu nangê*.> ¹² Ne kara baa nase kajije, mba Lubba are mare ri dang dõ nange te ke a kase kajije ang. ¹³ Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje ddew ke Piyar de ke Jan ke ñ-toje to dewje ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang daw ñ-paje ne tar ke bbeel ang le a, gange singade. A ñ-gõnjede ñ-gereje to to ñ-toje to nje-buwa-njaje le Jeju. ¹⁴ Ngaa daaje dew ke ar mborde te ke rœ ddee maji le a, ñ-gereje tar ke da kilaje te ang.

¹⁵ Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke Jan ñ-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke ddang. Ngaa duwaje dõ naa a, ñ-paje na: ¹⁶ Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa? Mba dede njaa ñ-ddaje ne-mõri neenn are dewje ke Jurusalam toyn gereje ke maje. Ddew ke ja maynje ne tare goto. ¹⁷ Maji kare ñ-ddaje jare tare nja ke kete horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare ñ-bbar ri Jeju ñ-pa ne tar dare mare dew ang. ¹⁸ Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de ke Jan le ngaa paje arede kare

---

* **4:11** 4.11 Som 118.22

ñ-paje tar wase ñ-tojuje ne ke ri Jeju ang. ¹⁹ A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare ujaje keme! ²⁰ Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje do ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije ddem goto.» ²¹ N-telje dinje ke de bbay a, dinyade mba dingaje mare tar ke a kase kunn ddew kare duwaje ne de ang. Mba dewje toyn aw osuje gaji Lubba waju do ne ke nday le. ²² Dew ke ñ-dda ne-mori dare roe ddee maji le bbale uta bbal doo.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

²³ Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa doruje gel neje ke toku nje-poloje Lubba, ke tokuje paje arejede le. ²⁴ Goe te ke dooje tar lede le a, dede toyn njaa ñ-ñ-dujuje ke ndu ke kara baa: «Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange, ke ba, ke neje toyn ke toje te. ²⁵ Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:

<Mba ddi bba dewje aw unndaje ne bula
 ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa wa?

²⁶ Nje-kon-bbeje toyn ke nangê neenn aw ooje taa
 naa
 ngaa toku mbayjeje mbonje naa
 mba ddaje ddo ke Ebbe-dewje ddem, Mesi laa
 ddem.>†

²⁷ «Tokoro njaa, Erode de ke Ponse Pilate ñ-mbonje naa me bbe te neenn ke dewje ke gelde to Jiipije ang ddem ke Jiipije njaa ddem mba mbete ne Jeju ke to nje-kula lei ke maji toyn ke ila wubbu doe te ta kundae dang to Mesi. ²⁸ Toke

† 4:26 4.26 Som 2.1-2

baann a, n̂-ddaje dare ne tɔyn ke e-mɔse kete ddew singa-mɔngu te lei, ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke tɔkɔrɔ. ²⁹ Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje, maji kare oo singa ke daw n̂-ddaje ke je bbo areje singa jee nje-kulaje lei are n̂-pa ne tar lei ke bbeel ang. ³⁰ Maji kare e-toju singa-mɔngu lei are rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-mɔri, ke ne ke dum dɔ koo toje. Are nejeenn ddee toke baann ke ri Jeju ke to Nje-kula lei ke maji tɔyn.» ³¹ Toke n̂-dujuje Lubba n̂-tungaje a, nange yeke lo te ke n̂-mbɔnje naa teenn. Ndil-me-nda ddusude ngaa dunnje kutu pa tar le Lubba ke bbeel ang.

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

³² Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje lede to kara baa. Dew kara horo de te pa na mare ne to le ne ke kare ne baa ang, mba dunguje ne-kingaje lede tɔyn dɔ naa te kara baa. ³³ Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin le Ebbe-dewje Jeju horo nje-yoje te, ngaa toku me-maji le Lubba to dɔde te kara kara tɔyn. ³⁴ Dew ke ne due ee horode te ang, mba dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key labbeje, ngaa ddeeje ke nare, ³⁵ unguje nɔ nje-kayn-kulaje te. Ngaa n̂-kayn naa nare dare na na kara inga ase kem ne ke due.

³⁶ Yeenn bba, mare dew ke ria na Jejobbe ke nje-kayn-kulaje aw bbareje na Barnabase ee ke teenn. Gel ri le na: «Nje-kula dingaw me dewje te». N̂-to dew ke gel Lebi te ke duje Sipere.

37 Nee ke mare ndoo ngaa n̂-labbe, n̂-ddee ke nare nungu no nje-kayn-kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

1 Mare dingaw ke ria na Ananiyase de ke dene laa Sapira n̂-labbeje ndoo lede to. 2 A Sapira ndiki te ke ngaweje Ananiyase are oru debbe nare le ngem ngaa aw ke kese aw ungu no nje-kayn-kulaje te. 3 A Piyar pa na: «Ananiyase, mba ddi a inya are Satan ande mei te wa? Ere ngem are Ndil-me-nda, mba oru debbe nare ndoo lei le e-ngem to lei. 4 Kete njaa kara ndoo le to lei. Goe te ke e-labbe kara nare to lei to. A baann bba keje dda ne ke to ke be ddee doi te wa? Yeenn to Lubba a ere ngem are bbo dewje ang.» 5 Toke Ananiyase oo tarjeenn le a tee oso nangê oy. Dewje toyn ke ooje tar yo le Ananiyase le bbeel ddade nya. 6 Ngann basanje ddeeje keje niinn Ananiyase le awje ne aw dubbuje.

7 Ase ne ke kare muta goe te a, dene laa ddee ande dode te a, gere ne kara do ne te ke tee le ang. 8 Piyar duje na: «Tɔkɔɔ njaa, kɔr nare ndoo lese ke e-labbeje le njaa neenn wa? E-pa arem moo.» N̂-pa nare Piyar na: «Tɔkɔɔ, kɔr nare njaann.» 9 Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann bba ei ke ngawije unguje tar me naa te mba na Ndil le Ebbe-dewje wa? Oo: Dewje ke dubbuje ngawije a arje taa-key te neenn. Eí kara da kunnije kotu ne to.»

10 Kare teenn njaa, n̂-tee noso koy-gol Piyar te noy. Kake ngann basanje le andeje key a, dooje niinn dene le ngaa dunnje daw ndubbuje mbor

ngaweje te. ¹¹ *Egilisi, ke dewje toyn ke ooje tar ne ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayn-kulaje ddaje ne-morije dang dang

¹² Nje-kayn-kulaje ddaje ne-morije ke neje ke dum-do-koo nya nya horo dewje te. Dewje toyn ke ooje mede te mbonje naa ko baranda te le Salomɔ. ¹³ Dewje aw paje tar lede maji njaa a, a dew kara tay mba kande horode te ang. ¹⁴ Dewje ke banya banya ke korde aw ke kete ke kete horo dingawje te ddem deneje te ddem unnje mede are Ebbe-dewje ngaa dunguje do nje-mekunnje te. ¹⁵ Dewje ddeje ke nje-ro-toje ddewbô. Dilaje nje-ro-toje le do tiraje te wase do rakeje te. N-ddaje toke baann kare ta Piyar aw nday a, ndile baa njaa kara uru do mare nje-ro-toje te le. ¹⁶ Dewje banya banya inje ke me ngann bbeje te ke toje ngosi ke toku bbe ke Jurusalam ddeje to. Dotoje nje-ro-toje, ke dewje ke ndilje ke majang ulaje kemde ndoo n-ddeje ke de ngaa dede toyn rode ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

¹⁷ Lo teenn, me dda toke nje-polo Lubba, ke nje ke mbore te ke eeje me kuwa-do-naa te le *Saduseyenje ngaa dinje, ¹⁸ duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede key-kula te ke n-dda mba dewje toyn. ¹⁹ A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te toru ta key-kula are n-teeje, ngaa pa arede na: ²⁰ «Awje aw arje me key-polo-Lubba te ta epaje tarje toyn ke wɔju do tar tebbe neenn areje dewje ke banya.»

²¹ Nje-kayn-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta kare a dawje me key-polo-Lubba te ngaa n-tɔjuje ne.

Tɔke nje-polo Lubba ke nje ke mbɔre te bbarje tɔkuje kare duwaje dɔ naa lo dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa, dulaje key-kula te kare n-ddeeje ke nje-kayn-kulaje le. ²² A dewje ke dulade le teeje key-kula te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje arejede na: ²³ «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje. Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula te lede. A jɔru ta key le a, joo dew kara me te ang.»

²⁴ Nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke tɔke nje-poloje Lubba ooje tarjeenn le a, tar ikide sel wɔju dɔ nje-kayn-kulaje le ngaa n-paje na: «Ddi a dda ne wa?» ²⁵ A mare dew ddee pa arede na: «Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje me key-polo-Lubba te ngaa aw tɔjuje ne dewje.» ²⁶ Yeenn a, nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke nje-kulaje laa ngaa daw n-ddee ke nje-kayn-kulaje le, a n-dda ke de singa ang. N-bbeelje mba dewje a tilajede ke er tɔljede.

²⁷ Goe te ke n-ddee ke de a, dawje ke de lo dda tar te le Jiipije ngaa tɔku nje-polo Lubba dujude na: ²⁸ «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-tɔju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-tɔju lese taa me bbe ke Jurusalam tɔyn neenn ngaa aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn uwa dɔje.» ²⁹ Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje. ³⁰ Lubba le kajeje are Jeju ke e-tɔje dɔ kake-dese te ngaa e-toleje le in horo nje-

yoje te. ³¹ Lubba le unne undae dɔ ji-kɔle te to toku mbayje ddem nje-kaji dewje ddem. Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje ddew ta turu ddew lede ddem, kare tar majang lede ɔru dɔde te ddem. ³² Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are dewje ke ooje tae ddem, n̂-toje to nje-tar-naji neje ke teeje le.»

³³ Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu ɔnde ngaa n̂-ndikije kare n̂-tɔlde. ³⁴ A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje ndikije tar laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare n̂-teeje ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji. ³⁵ Ngaa n̂-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn. ³⁶ Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase ke oo rɔe to dew ke ngeng nya unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A n̂-tɔle ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa are dew kara nayn ang. ³⁷ Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje me maketuru te mba gere ne kɔrde. N̂-dda nare dewje unnje goe. A n̂-tɔle ngaa nje ke unnje goe sarenje naa. ³⁸ Bbasine mpa marese, undaje kemse dɔde te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne ke n̂-ndikije ta dda wase ne ke daw n̂-ddaje neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda ngange. ³⁹ Bbo ne ke n̂-ndikije ta dda wase ne ke daw n̂-ddaje neenn in ddew te le Lubba a, a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje saa dɔ ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa, ⁴⁰ n̂-bbarje

nje-kayn-kulaje le, dundajede ke ndey, darede ndu kare n̂-paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade. ⁴¹ Nje-kayn̂-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo wɔju dɔ ri Jeju. ⁴² Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba te wase me keyje te kara dew rɔde tɔju tar ang ddem, dew rɔde kila mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi ang ddem.

6

N̂-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

¹ Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw paje tar gereke aw ewnje rɔde ke ri dede ke n̂-toje to Ebereje njaa. Mba ke ndɔ tɔyn bbo ebereje le aw kaynje nekusa dene-ndubbaje a, ɔruje kem dene-ndubbaje lede. ² Nje-kayn̂-kulaje ke dɔku gire joo le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje na: «To maji kare jeje neenn n̂-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw mba dda kula ne-kayn ang. ³ Be a, ngakomje, embereje dewje siri horose te ke dewje aw paje tar lede maji, dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje jinyaje kula neenn jide te. ⁴ A Jeje, ja kunn rɔje mba kula duju Lubba, ke kula tɔju tar le Lubba.» ⁵ Dewje ke mbonje naa le tɔyn ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje paje arede le. Yeenn a, dewje ke n̂-mberede to: Etiyenn ke koo me te laa bo nya ddem, Ndil-me-nda dduse ddem, Pilipi, Porokɔr, Nikanor, Timɔ, Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke Antiyose ke aw bbeel Lubba le

Moyije. ⁶ N-ddeeje ke dewje ke siri le nɔ nje-kayn-kulaje te le dare n̄-duju lubba dɔde te ddem, dila jide dɔde te ddem.

⁷ Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke kete me bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

⁸ Me-maji le Lubba ke singa-mɔngu laa to dɔ Etiyenn te are n̄-dda ne-mɔrije, ke neje ke dum dɔ koo ndang ndang horo dewje te. ⁹ Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekejandiri ke aw mɔnɔje naa key-mɔn̄-naa te le Jiipije ke daw n̄-bbarde na «Nje ke teeje kɔ bbere te», ke nje ke inje nange te ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke Etiyenn. ¹⁰ A tar kem-kare laa ke naw n̄-pa ddew te le Ndi-me-nda le uta dɔde. ¹¹ Yeenn ngaa dareje nare dewje mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba te.» ¹² Baann bba dɔsuje kutu dewje, kutu tɔkuje, ke kutu nje-kɔruje gel ndu dare duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda tar te. ¹³ N-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndɔ toyn njaa dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang dɔ key-polo-Lubba te ke maji toyn ddem, dɔ ndu te ke Lubba are Moyije ddem. ¹⁴ N-pa na Jeju ke to dew ke Najarete a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu ne-ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke mbije.»

¹⁵ Kem nje-dda tarje toyn to ke dɔ Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke kem anji.

7

Etiyenn oru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

¹ Tɔku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn na: «Tar ke daw n̂-pa dɔi te neenn to tar ke tɔkɔɔ wa?» ² Etiyenn ila te na: «Ngakomje, boydede, ooje tar neenn. Kete bba kare bojeje Abaraham ddee lo te ke Karan a, Lubba ke to Nje-ndoko tee ingae kare te ke nisi ne nange te ke Mejopotami, ³ ngaa n̂-pa nare na: <Ōtu nange te lei, me nujuje te lei bbo aw nange te ke ma tɔji.>* ⁴ Yeenn a, Abaraham otu nange te le dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te ke Karan. Go yo te le bojeje a, Lubba are n̂-ddee nange te ke e-ddaje bbe te bbasine neenn. ⁵ Lubba are mare lo Abaraham kara nange te neenn ang, ngonn lo ke a kase kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke ngonn ang njaa, a Lubba unn ndu ta kare nange le, ke nje ke gele te. ⁶ Lubba pa na: <Nje ke geli te a ddaje bbe nange te ke dang. Da kuwade bbere te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr dɔɔɔ. ⁷ A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-bbeje te ke uwajede bbere te le. Goe te bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo te neenn.>† ⁸ Lubba osu saa dɔnɔ ddew kuja motu te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake ngaa ndɔ jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann ke Jakobbo, ngaa Jakobbo dda ddew kara baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to kajejedede.

⁹ «Me dda kajejedede le wɔju dɔ ngokonde Jebbe ngaa duwaeje n̂-labbeje dare daw saa

---

* **7:3** 7.3 Jenese 12.1 † **7:7** 7.7 Jenese 15.13-14

Ejipite. A Lubba ee saa. ¹⁰ Nore dann ne-kem-to-ndooje te dang dang ke ddae ngaa nare kem-kare ddem n̄-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje ke Ejipite ooe maji keme te ddem. Tɔku mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke Ejipite ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me key te laa ddem. ¹¹ Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke nange te ke Kanaa are kem-to-ndoo dda dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa ang. ¹² Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara. ¹³ Gɔl joo laa ke nulade a, Jejebbe dda are ngakɔenje gereje ngaa Parawɔn gere nujuje le Jejebbe tɔ. ¹⁴ Yeenn a, Jejebbe ula are n̄-ddee ke bɔje Jakobbo, ke nje-nujuje laa tɔyn. Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi. ¹⁵ Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn, ne ke kese kajejedede tɔyn. ¹⁶ Doto niinnde daw ne bbe te ke Sisem n̄-dubbude buwa-yo te ke Abaraham ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te ke to dew bbe te ke Sisem.

¹⁷ «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke nunn ndue nare Abaraham ta dda ddee ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le aw ke kete kete, ¹⁸ ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke siki ke gere Jejebbe ang unn kutu kɔn dɔ nange ke Egipite. ¹⁹ Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa n̄-dda kajeje maji ang. Nare n̄-tusuje ngann engutayje lede dinyade kare oyje. ²⁰ Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. N̄-kura kem Lubba te. N̄-ngeme key le bɔje mba nayn muta. ²¹ Goe te ke n̄-tuse dinyae a, ngonnn le Parawɔn ke dene unne ngeme toke ngonnn njaa. ²² N̄-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke Ejipite are naw n̄-pa tar ke

ndu ke mōngu ddem, n̂-dda ne ke singa ddem.

²³ «Toke ninga bbal dōsō a, keje kaw koo ngakōen Ijarayelje ddee dōe te. ²⁴ Naw ngaa noo ngokōen ke mare dew ke Ejipite ddae maji ang a, nayn ngōru-ddō laa ngaa nunda dew ke Ejipite le n̂-tole. ²⁵ Neje to ngakōenje a gereje to ddew te laa a Lubba a kōru ne de kō bbere te. A ngakōenje le gereje ang. ²⁶ Ndō kara goe te a, Moyji oo ngann Ijarayelje joo aw ddōje naa. Ngaa n̂-ndiki ta dda kare dunguje naa te. N̂-pa narede na: «Ngakōmje, e-toje to ngakōn naa a mba ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?» ²⁷ A ne ke naw n̂-dda nje-mare maji ang le nuta Moyije le ke ddang ngaa n̂-pa na: «Na bba undai to tōku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dōje te wa? ²⁸ E-ndiki ta tōlum toke e-tōl dew ke Ejipite takene le wa?» ²⁹ Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw iya rōe bbe-mba te nange te ke Madinya. Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo keteenn.

³⁰ «N̂-dda bbal dōsō a, mare anji tee ingae me kōr te dō er Sinay te. Anji le ee me ber-kam te ke aw ɔn puru. ³¹ Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke n̂-ddee ngōsi ta tenn koo a, noo ndu Ebbe-dewje ke aw pa tar na: ³² «M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.» Moyije isa ngaa ndiki ta kaa lo ang. ³³ Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: «E-tōru ne-gōl ke gōli te mba lo ke ar te neenn to lo ke maji tōyn. ³⁴ Tōkōrō moo ndoo le dewje lem aw ooje Ejipite ngaa moo ndu sōm lede are m-ddee ta kōrude kō bbere te. Ke bbasine neenn, aw, mba m-ndiki ta kulai Ejipite.»

³⁵ «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje ngaa paje areje na: <Naa bba undai to toku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa?> Ne a Lubba ulae to toku-mbay ddem, nje-kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le anji ke Moyije ooe me ber-kam te. ³⁶ Ne a nɔrude n̂-tee kede me bbe te ke Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne dum-dɔ-koo te me bbe te ke Egipite ddem, me toku ba-kate te ddem, ke me kɔr te ddem bbal dɔsɔ. ³⁷ Ne ke Moyije le a, n̂-pa nare ngann Ijarayelje na: <Lubba a kɔru ngokɔse horose te to mare nje-kila mber-tar le Lubba to ke ema neenn.>‡ ³⁸ Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne dɔ naa me kɔr te nar horo kajejedede te ke anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay. Ne a, n̂-taa tar ke are tebbe le nareje.

³⁹ «A kajejedede le ndikije ta kooje ta Moyije ang, n̂-mbeteje ngaa, mede ndiki ta tel kaw Ejipite. ⁴⁰ N̂-paje dareje Arɔn na «E-dda mare kɔrje ke a kɔruje nɔje areje, mba ne Moyije ke are n̂-tee ke je me bbe te ke Ejipite le, n̂-gere ne ke ingae ang. ⁴¹ Yeenn a, n̂-ddaje ngon̂-da to kɔr lede dɔ ndɔjeje teenn ngaa dareje ne-polo ddem, dɔsuje gaji ne ke n̂-ddaje ke jide le ke rɔ-neel ddem. ⁴² Mba yeenn a, Lubba inyade are n̂-poloje neje ke aw ndoko me dara te ddew kara baa toke n̂-dda tare me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba na:

<Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-ddaje me kɔr te le ema a e-ddeeje ke daje ke neje ke to ne-polo aremje wa?

---

‡ 7:37 7.37 Deterenome 18.15

⁴³ Otoje key tande kɔr ke ria na Moloke, ke endeterenden le kɔr lese ke ria na Repan, neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.

Mba yeenn a, ma kaw kese giri Babilone te.›§

⁴⁴ Kajeje eeje ke key tande ke maketuru donɔ to te me kɔr te. Moyije dda key-tande le are to ddew kara baa ke ye ke Lubba unn ndu are kare n̄-dda. N-dda nare to ddew kara baa ke ye ke Lubba toje are noo. ⁴⁵ Goe te ke nje ke go kajeje te ingaje key-tande le a Josuwe unn node are dawje ne nange te ke duwaje ji dewje te ke toje to Jiipije ang n̄-taje mba Lubba tubba dewje le node te. Key-tande le nayn teenn ndereng kɔn̄-bbe te le Dabbiti. ⁴⁶ Lubba oo Dabbiti maji keme te ngaa Dabbiti duje kare nare ddew n̄-dda key nare Lubba le Jakobbo. ⁴⁷ A Salomɔ a dda key le are Lubba. ⁴⁸ A Nje-kisi ddotu dara te isi me key te ke ji dew dda ang. Ddew kara baa toke nje-kila mber-tar le Lubba pa na:

⁴⁹ ‹Ebbe-dewje na: Dara to ngende-mbay lem, nange to lo kungu golum a key ddi bba a ta ddaje karem wa?

Wase lo ddi bba a to lo kuwa-rɔ lem wa?

⁵⁰ Ema njaa m-dda nejeenn tɔyn ke jim ang wa?›*

⁵¹ «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba bbarse a areje mese ketere ngaa ooje ne-bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-me-nda ke ndɔ tɔyn. E-toje ddew kara baa ke kasese. ⁵² Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda bba kasese ddaje kede singa ang wa? Kasese tɔlje nje ke aw ilaje mber le dew ke gate gate kete bba kare n̄-ddee. A bbasine sese

---

§ 7:43 7.43 Amos 5.25-27 * 7:50 7.50 Ejay 66.1-2

njaa kara e-labbeje dew ke gate gate le ngaa e-toleje. ⁵³ Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke maje, a e-ddaje kula ke turu ndu le ang.»

N-tila Etiyenn ke er n̂-tole

⁵⁴ Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn le a, wungu onde ngaa n̂-ngerje ngangede mba wungu onde dɔ Etiyenn te. ⁵⁵ A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda dduse le to ke darâ. Noo ndoko le Lubba ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te. ⁵⁶ N-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke teeyn, ke ngonon le dew ke ar taar dɔ-ji-kɔl Lubba te.» ⁵⁷ Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke taar. Goe te a, dede toyn njaa dinje naa te duruje dɔe te. ⁵⁸ N-ndɔreje n̂-teeje saa ke ddang me bbe te ngaa n̂-tilaeje ke er n̂-tole. Nje-tar najije ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede nɔ mare basan te ke ria na Sɔl kare n̂-ngem. ⁵⁹ Kare te ke daw n̂-tilaje Etiyenn ke er le a, Etiyenn le duju Lubba na: «Ebbemje Jeju e-taa kewn lem.» ⁶⁰ Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gole nangê ngaa uru ekii ke taar na: «Ebbemje, unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go tar teenn njaa a noy.

8

¹ Sɔl to kara le dewje ke unguje tar gel nje-tolje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-me-kunnje sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari a nje-kayn-kulaje a naynje. ² Dewje ke aw bbeelje Lubba dubbuje Etiyenn ngaan n̂-nɔeje nya. ³ A Sɔl unn kutu tuju

Egilisi. Nande me keyje te, nuwa dingawje ke deneje ke singa ngaa nungude key-kula te.

Pilipi tɔju tar Samari

⁴ Dewje ke sarenje naa le awje aw tɔjuje Tar ke maji ke lo lo. ⁵ Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke Samari ngaa tɔju dewje tar le Kiriste. ⁶ Nje-bbeje ke ddeeje toke banya le njaa tɔyn aw tukaje mbide aw ooje ne tar le Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw n̄-dda ke mbide ddem dooje neje le ke kemde ddem. ⁷ Ndilje ke maji ang banya banya teeje me dewje te ke ddang. Daw n̄-teeje a duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke rɔde oy, ke nje-meteje ddeeje maji. ⁸ Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko nya.

⁹ Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe teenn lew baa. N-to nje-kuma ke aw dda neje ke aw dum dɔ dewje tɔyn ke nange te ke Samari. N-dda rɔe to dew ke ngeng nya. ¹⁰ Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje tɔyn ooje tae nya. Dewje paje na: «Dew neenn to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw n̄-bbar na Tɔku singa-mɔngu.»

¹¹ Dooje tae nya mba n̄-dda neje ke dum dɔde bbal banya nya ddew ne-kumaje te laa ke naw n̄-dda. ¹² A dewje tɔyn, dingawje, ke deneje ke ooje mede te ke Tar ke maji ke Pilipi tɔju dɔ bbe-kɔn te le Lubba ddem, dɔ tar te le Jeju-Kiriste ddem, ingaje batem. ¹³ Simɔ njaa kara oo mee te tɔ ngaa n̄-ddae batem. Ninya go Pilipi ang ngaa. Noo tɔku ne-mɔrije, ke neje ke dum-dɔ-koo ke Pilipi aw dda le a gange singae.

¹⁴ Toke nje-kayn-kulaje ke naynje Jurusalam ooje na nje-bbeje ke Samari taaje tar le Lubba

le a, dulaje Piyar de ke Jan nange te ke Samari le. ¹⁵ Toke n̂-teeje nange te Samari le a, n̂-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke Samari kare dingaje Ndil-me-nda. ¹⁶ Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare dew te ke Samari kara ang bbay. Ne ke dingaje njaa a to batem ke n̂-ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju. ¹⁷ Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-nda.

¹⁸ A kake Simɔ oo to nje-kayn-kulaje ilaje jide dɔ dewje te a ingaje Ndil-me-nda a, n̂-ndiki ta karede nare ¹⁹ ngaa n̂-pa na: «Aremje singa neenn tɔ ta bbo dew njaa mila jim dɔe te a, inga Ndil-me-nda.» ²⁰ A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke nare lei tɔyn mba ɔju to a kase ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare. ²¹ Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te kara to neenn ang. Mba keje lei to gate gate kem Lubba te ang. ²² Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a nɔru tar kejeje ke maji ang le dɔi te. ²³ Tɔkɔrɔ njaa moo a, bbo ke maji ang ke to enga kinga ne ddusu mei ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji ang. ²⁴ Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-dujuje Ebbe-dewje wɔju dɔm bba kare ne ke e-paje neenn ddam ang.

²⁵ Goe te ke Piyar de ke Jan n̂-paje tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-dewje a, n̂-telje ke Jurusalam ngaa dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje te nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

²⁶ Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke dagoo, ke in Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee dɔ ddew te le ang. ²⁷ Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa, ninga

mare dingaw ke ddew. Dew le to *enuku, n̂-to dew ke Etiyopi. N̂-to tōku dew ke aw ngem ne-kingaje le Kandase ke to tōku-mbay-dene ke Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam mba polo Lubba, ²⁸ ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete te laa naw n̂-tura maketuru le Ejayi ke to nje-kila mber-tar le Lubba. ²⁹ Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngoru aw inga sarete toonn.»

³⁰ Pilipi ayn ngoru aw inga sarete le ngaa oondu dingaw ke Etiyopi ke aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le na: «E-gere tar ke aw e-tura me maketuru te neenn njaa wa?»

³¹ Dingaw le ila te na: «Toke dew umam ang a, ma gere tar le toke baann wa?» Yeenn a, n̂-bbar Pilipi le kare aal sarete le isi mbore te. ³² Tar ke me maketuru te ke naw n̂-tura le toke be: «N̂-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta kuja gose,

n̂-to toke ngonn bate ke daw duja biien a no ang. Noru tae n̂-pa ne tar ang.

³³ N̂-ddae dare n̂-ddee to ne ang ngaa dare naji laa ang.

Na a kase kōru gel nje ke gele te wa?

Mba n̂-dda dare tebbe laa ke dō nange te unda ngange.»*

³⁴ Enuke le pa are Pilipi na: «M-wali nya, e-pa arem moo. Naa njaa gate a nje-kila mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn wa? To tar laa njaa wase tar le mare dew ke dang wa?» ³⁵ Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dō tar te ke enuku le tura me maketuru te neenn le bba tōju ne Tar ke maji

---

* **8:33** 8.33 Ejayi 53.7-8

le Jeju are. ³⁶ Toke daw dawje bbay a, n̂-teeje ta mare maann te ngaa enuku le pa na: «Maann a to neenn a, ddi a ɔku ddew kare minga batem wa?» ³⁷ [Pilipi pa are na: «Toke unn mei tɔyn are Jeju a, ase kinga batem». Dingaw le pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le Lubba.»]† ³⁸ N̂-duju nare Sarete le ar lo kara ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem n̂-ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi ddae batem. ³⁹ Toke dinje me maann te le n̂-teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ɔtu ne are Enuke le ooe ang. A Enuke le aw lo laa ke koko. ⁴⁰ A ne Pilipi n̂-tee nange te ke Ajote ngaa n̂-tɔju Tar ke maji me bbeje te tɔyn ke ddew ddew n̂-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

¹ Kare teenn, keje dda singa, ke keje tɔl nje-njaje go Ebbe-dewje te dɔrɔ nayn me Sɔl te. Yeen a naw rɔ tɔku mbayje te le nje-poloje Lubba ² n̂-duju maketuruje ta kaw ne kare nje ke key-mbɔ-naaje te ke Damase. Maketuru le a kunn ddew kare ta, toke ninga mare dewje ke toje to deneje wase dingawje ke aw unnje ddew le Ebbe-dewje, n̂-tɔde n̂-ddee ke de Jurusalam.

³ Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee ngɔsi ke bbe ke Damase a, kem naa te neenn njaa lo ndoko dará uru dɔe te gukue. ⁴ N̂-tee noso nangê ngaa noo mare ndu dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba ddi bba aw e-ddasem singa wa?» ⁵ Sɔl le ilae te

---

† **8:37** 8.37 Tar neenn to me dɔngɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

na: «Ebbe-dewje, ei na wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema Jeju aann, ema a aw ddasem singaann. ⁶ A in taar ande me bbe te neenn a da tōji ne ke maji kare e-dda.»

⁷ Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding nding ngaa bbeel ddade. Dooje ndu dew ke aw pa tar le a dooje dew kara ang. ⁸ Sol in taar, teyn keme a oo lo ang. Duwa jaa bba dande saa me bbe te ke Damase. ⁹ Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay maann ang ndo muta.

¹⁰ Mare nje-nja go Jeju te ria na Ananiyase ee me bbe te ke Damase le. Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!» N-ndiki te na: «Me neenn Ebbemje!» ¹¹ Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke daw n̄-bbar na ddew ke ndoju, ta ande me key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria na Sol. Naw n̄-duju Lubba teenn. ¹² Ke ni sol le oo mare dew ria na Ananiyase ande key ngaa ila jia doe te kare noo lo.» ¹³ Ananiyase le ila te na: «Ebbemje, dewje nya paje tar neje ke maji ang toyn ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-me-kunnje Jurusalam ke nageenn baa. ¹⁴ Neenn njaa kara, toku nje-poloje Lubba areje ddew kare nuuwa dewje toyn ke aw bbarje rii n̄-to dewje toyn ke bbarje rii.» ¹⁵ A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew neenn le to dew ke mundae dang kare n̄-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang, ke toku-mbayje lede, ke ngann Ijarayelje gereje rim. ¹⁶ Ema njaa ma toje ne-kem-to-dooje toyn ke a ddae woju do rim.»

¹⁷ Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande key le, ila jia doe te nga pa na: «Sol, ngokom, Ebbe-

dewje Jeju ke ingai ddew te ke aw e-ddee ne ulam roi te kare e-tel oo lo ddem, kare ta Ndil-me-nda ddusi ddem.» ¹⁸ Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le gondojeenn in keme te gayn nangê ngaa noo lo. Yeenn ngaa ni taar ninga batem. ¹⁹ Go ne-kusa te ke nusa a, n̂-tel ninga singa.

Sol ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

N-dda ndo ngaji ro nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke Damase. ²⁰ Njange njange baa a, Sol aw ila mber key mbõn̂-naaje te le Jiipije na Jeju to Ngonn le Lubba. ²¹ Dewje toyn ke ooje tar le Sol le arje nding nding ngaa paje na: «Dew neenn a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju ndoo me bbe te ke Jurusalam ang wa? N-ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tode kaw ke se kare toke nje-polo Lubba ang wa?»

²² A Sol le aw ubba ke kete kete me tarje te ke naw n̂-toju are Jiipije ke bbe te ke Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke naw n̂-toju ke ddaka to Jeju to Mesi njaa.

²³ Ndo nya nday ngaa goe te a, Jiipije le unguje tar me naa te mba tolje Sol. ²⁴ Tar le oso mbi Sol te. Daw n̂-ngemje ta ndokoje ke dila n̂-guku ne do bbe le til, ke kare ta tole. ²⁵ A, mare ndo til te, nje-njaje goe te uwaeje ilaeje me kare te ngaa ulaeje ddaka ke do ndoko.

Sol aw Jurusalam

²⁶ Toke Sol le tee Jurusalam a, sange ddew ta kande horo nje-njaje go Jeju te, a dede toyn njaa n̂-bbeeje to bbeel mba dooje to n̂-to nje-nja go Jeju te ke tokoro ang. ²⁷ Yeenn ngaa Baranabase

uwa Sɔl le aw saa rɔ nje-kayn-kulaje te ngaa, nɔru gel ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-dewje dewbô ngaa Ebbe-dewje pa saa tar, ke ddew ke Sɔl pa ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje me bbe te ke Damase. ²⁸ Unn kute keteenn njaa, lo tɔyn ke nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe te ke Jurusalam a, naw ke de naa te naa te. Naw n̂-tɔju tar ke ri Jeju ke bbeel ang. ²⁹ Naw n̂-pa tar ke Jiipije ke aw paje tar gereke ngaa naw n̂-mayn ke de tar, a dede daw n̂-sangeje ddew ta tole. ³⁰ Toke nje-me-kunnje gereje tare a, dawje saa Sejare ngaa dulaeje Tarese. ³¹ Dɔ ndɔje teenn, ddekeke to me Egiliseje te tɔyn ke toje nange te ke Judee ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke kete kete, nje-me-kunnje aw ddaje bbeel le Ebbe-dewje ngaa kɔrde aw ke kete kete ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar ɔru rɔ-to rɔ Ene te

³² Piyar aw nja ke dɔ bbe dɔ bbe. Mare ndɔ a, n̂-tee dɔ nje-ko-meteje ke bbe te ke Lida. ³³ Lo teenn, ninga mare dingaw ke rɔe oy ngaa to tuwa-rɔ-to te nangê bbal jijoo. Ria na Ene. ³⁴ Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste ɔru rɔ-to rɔi te. In taar bbo ei njaa e-mɔse dɔ tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin taar. ³⁵ Dewje tɔyn ke bbe te ke Lida, ke dewje tɔyn ke ndake lo te ke Saron ooje mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndɔl Tabbita ke oy

³⁶ Me bbe te ke Jope, mare dene ke to nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na Tabbita wase Dɔrkase. Kande ri le na: Kɔn mbur. Kula ke maji dɔrɔ a

ñ-dda ngaa naw nare ne nje-ndooje ddem. ³⁷ Dɔ
 ndɔje teenn, rɔe toe ngaa noy. Ñ-toko ninne
 ngaa dila me key te ke to dɔ mare te taar. ³⁸ Nje-
 njaje go Jezu te ke eeje bbe te ke Jope ooje na
 Piyar ee bbe te ke Lida ke ew ke Jope ang. Yeenn
 a, dulaje dingawje joo dare Piyar na: «N-wali
 nya, e-ddee njange rɔje te.» ³⁹ Piyar aw ke de ke
 ngɔru. Toke ñ-tee a, dare naw me key te ke to dɔ
 mare te taar le. Dene-ndubbaje nɔnje ddeeje ne
 rɔ piyar te. Ñ-tɔjeje dɔ kubbuje ke taar, ke kubbu
 kulje ke Dɔrekase le uju kare te ke ñ-nayn ne ke
 de baa. ⁴⁰ Piyar are dewje tɔyn teeje ddaka, ngaa
 ungu mekeje gole nangê duju Lubba. Goe te a, ñ-
 turu rɔe ke rɔ ninn te le ngaa ñ-pa na: «Tabbita,
 in taar.» Tabbita le teyn keme. Toke noo Piyar le
 a, nin nisi taar. ⁴¹ Piyar ula jia uwae ne ke taar.
 Piyar le bbar nje-me-kunnje, ke dene-ndubbaje
 ngaa tɔjude Dɔrekase kem baa. ⁴² Dewje ke Jope
 tɔyn ooje tar neenn ngaa dewje nya ooje mede te
 ke Ebbe-dewje. ⁴³ Piyar nayn ndɔ bayn nya Jope
 rɔ nje-dda kula endaar te ke ria na Simɔ.

10

Anji pa tar are Kɔrunay

¹ Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare, ria na
 Kɔrunay, ñ-to nje-kɔn dɔ mbambaje ke dunda
 ride mbɔñ-naa lede na mbɔñ-naa ke Itali. ² Ne ke
 nje ke key laa tɔyn daw ñ-ddaje bbeel le Lubba,
 naw numa Jiipije ke toje to nje-ndooje ddem, ñ-
 duju Lubba ke kareje tɔyn ddem. ³ Mare ndɔ noo
 mare anji le Lubba toke le nijeenn ande key laa
 dɔ kare te ke a kase gol kare muta ngaa bbare

na: «Korunay!» ⁴ Korunay le aae ke kem bbeel ngaa pa na: «Ebbe-dewje na ddi wa?» Anji le pa are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke aw uma nje-dooje. Mee oy doi ang. ⁵ Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope are mare dew ke ria na Simo ke dawn n̂-bbare na Piyar ddee. ⁶ N̂-to key le mare dingaw ke ria na Simo to ke to nje-dda kula endaar ke key laa to mbor ba te.»

⁷ Toke Anji ke pa tar ke Korunay le otu a, n̂-bbar nje-kulaje laa joo, ke mare mbamba laa kara ke ee koe te ke aw dda bbeel le Lubba. ⁸ Noru gel neje le toyn narede ngaa nulade Jope.

⁹ Ndo kara goe te ngaa kare te ke daw n̂-njaje ddewbô bbay ngaa n̂-teeje ngosi ke bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke n̂-dda taar, do key te mba duju Lubba ke gol kare ke ase kare doku gire joo. ¹⁰ A bbo ddae are n̂-ndiki ta kusa ne. Toke daw n̂-dda ne-kusa ta kare a, noo ne toke le nijeenn. ¹¹ Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne ke in me dara te le aw ddisi. Ne le toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke so ddee uwa nange. ¹² Daje ke golde so, daje toyn ke aw akeje nangê ke eelje toyn ke aw inje me dara te eeje me pal-kubbu te le. ¹³ Mare ndu dew pa are na: «Piyar in taar, e-tol on.» ¹⁴ A Piyar ilae te na: «Baann ang! Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete ke ne ke maji ang ndo kara ang.» ¹⁵ Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji kare oo ne ke Lubba dda are ddee maji to ne ke maji ang kemi te ang.» ¹⁶ Neenn le to toke baann gol muta ngaa goe te a, dunn ne le n̂-tel ne darâ.

¹⁷ Piyar sange ddew ta gere gel ne ke noo ke ni

le pin. A kare teenn njaa dingawje ke Kōrunay ulade le sangeje key le Simo ingaje ngaa arje ta key te le. ¹⁸ N-bbarje ne n̄-dujuje se Simo ke daw n̄-bbare na Piyar to neenn wa?

¹⁹ Toke Piyar naysn aw eje do ne te ke oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are na: «Oo, dingawje muta aw sangije. ²⁰ In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are mei sangi ang, mba ema a mulade.» ²¹ Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa arede na: «Ema ke aw sangemje le a mar neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?» ²² Dilaje te na: «Kōrunay, nje-kon do mbambaje a ulaje. N-to dew ke gate gate ngaa naw n̄-bbeel Lubba. Jiipije toyn aw paje tar laa maji. Anji le Lubba pa are kare n̄-bbari me key te laa, kare noo tar ke a ta pa kare.» ²³ Piyar are dande key ngaa arede lo-to. Lo-kare te njaa, nunn ddew naw ke de.

Piyar aw ro Kōrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje. ²⁴ Lo-kare ke goe te a, n̄-teeje Sejaré. Kōrunayn bbar nje-nujuje laa ke nje-buwa-kuraje laa ke n̄-ndikide nya naw n̄-ngebbe ne Piyar dede le. ²⁵ Kare te ke Piyar a ta tee a, Kōrunayn tila keme ngaa oso nōn-gole te mba wale. ²⁶ A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In taar, mba ema kara m-to dew mari.» ²⁷ Ngaa toke piyar aw pa tar ke kōrunayn aw ande ne ke key a, noo dewje banya banya mbonje naa. ²⁸ Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje to dare ddew Jiipije kare uwaje buwa-kura ke dewje ke gelde dang ang ddem ta tee me key te lede ang ddem. A ema Lubba tojum to, to maji kare moo dew to dew ke maji

ang kem te ang wase m-sange dew ang. ²⁹ Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta gere gel ne ke e-bbarem mbae.»
³⁰ Kōrunay pa are na: «Dda ndo muta bbokone ngaa, mee me key te lem maw m-duju Lubba do kar te ke gol kare muta. A ta koo a, mare dew ula kubbu ke ndoren ar ne nom te, ³¹ ngaa pa na: <Kōrunay! Lubba oo ndu no lei ngaa nole mee do neje te ke aw are nje-ndooje. ³² Ula bbe te ke Jope e-bbar Simo ke daw n̄-bbare na Piyar. N-to bbe le Simo nje-dda kula endaar ke key laa to ta ba te.> ³³ Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje toyn jee no Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kōrunay

³⁴ Piyar ila te na: «Bbasene m-gere ngaa to tokoro njaa Lubba oru kem dew ang. ³⁵ Horo gel-dewje te toyn, dew ke bbeel Lubba ddem, dda ne ke gate gate ddem a ddee maji kem Lubba te. ³⁶ Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje, to Tar ke maji ke are me-wul-lom ddew te le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje toyn. ³⁷ E sese e-gereje ne ke tee nange te ke Galile ngaa taa do nange Jude toyn go batem te ke Jan ila mbere. ³⁸ E-gereje ddew ke Lubba ula ne singa-mongu le Ndil-me-nda do Jeju te ke Najare ke maje. N-dda maji ke dewje toyn ke lo lo ddem, naji dewje toyn ke Esu uwade bbere te ddem mba Lubba ee saa. ³⁹ A jeje n̄-toje to nje-tar-naji neje toyn ke n̄-dda do nange te le Jiipije ddem, bbe te ke Jurusalam ddem. N-toeje kake-dese te ngaa n̄-toleje. ⁴⁰ Ndo muta laa a,

Lubba are nin buwa-yo te ñ-tee ngaa are ñ-toju rœ. ⁴¹ Ñ-toju rœ le dewje tɔyn ang, a nje-tar najije ke Lubba mberede kete, ke jeje ke jusa saa ke jay saa ne go kin te laa horo nje-yoje te a ñ-toju rœ nareje. ⁴² Nunn ndu nareje kare jila mber Tar ke maji jare dewje, ngaa ta ñ-pa jarede to Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje ke isije kem baa ddem dɔ dewje ke oyje ddem. ⁴³ Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje tar laa na: «Dew ke oo mee te ke Jeju a, Lubba ɔru tar majang laa dœ te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

⁴⁴ Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ dewje te tɔyn ke aw ooje tar le. ⁴⁵ Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije ke dannje piyar le sel mba dooje a, Lubba are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije ang tɔ. ⁴⁶ Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije aw paje tar ke ndɔñ-tarje ke dang dang ddem, aw ɔsuje ne gaji toke-mbange le Lubba ddem. Yeenn a, Piyar pa na: ⁴⁷ «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke jeje tɔ a mare dew a kase kɔku ddew kare dingaje batem maann wa?»

⁴⁸ Piyar le are ddew kare ñ-ddade batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurasalam

¹ Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke eeje nange te ke Jude ooje na dewje ke toje to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba tɔ. ² Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-kunnje ke toje to Jiipije aw inje saa. ³ N-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje mɔtude ang ngaa usa ke de ne mba ddi wa?»

⁴ Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje ke tee le ke goe goe arede na: ⁵ «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju Lubba a, moo ne toke le nin. Moo mare ne toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ, ne le in me dara te ddisi ndereng tee lo te ke mee te. ⁶ Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te, daje ke mû, daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke aw ilaje me dara te. ⁷ Ngaa moo ndu dew pa arem na: <Piyar, in taar e-tɔl ɔn!> ⁸ M-pa na: <Baann ang Ebbemje! Mba musa ne ke ndu mbete wase ne ke maji ang ndɔ kara ang.> ⁹ M-tel moo ndu dew le me dara te na: <Maji kare ne ke Lubba dda are ddee maji a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.> ¹⁰ Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le tɔyn n̂-tel ne darâ. ¹¹ Kare teenn njaa, dingawje muta ke dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare teeje me key te ke jisi te le. ¹² Ndil pa arem na mɔtu maw ke de bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan neenn danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay le. ¹³ Nɔru gel ddew ke anji tee ingae ne me key te laa ngaa pa are na: <Ula dew bbe te ke Jope are Simɔ ke daw n̂-bbare na Piyar ddee. ¹⁴ Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke key lei a kingaje kaji ddew tarje teenn le.> ¹⁵ Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-nda ddisi dɔde te ddew kara baa to ke n̂-

ddisi doje te kunn kute te. ¹⁶ Yeenn a, mole mem do tar te le Ebbe-dewje ke pa na: «Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda.» ¹⁷ Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje kare te ke junn ne meje jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi bba ma kase koku ddew Lubba kare dda mare ne wa?» ¹⁸ Dewje le ooje tarjeenn le a ewje røde ngaa osuje gaji Lubba paje na: «Lubba are ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare n̂-turuje mede mba kinga ne kaji to.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

¹⁹ Nje-me-kunnje ke sarenje naa woju do nesinga ke ingade go yo te le Etiyenn awje ndereng teeje bbe te ke Penisi, Sipere, ke Antiyose. A me bbeje teenn le Jiipije ke karede baa a n̂-tojude tar le Lubba. ²⁰ A mareje horode te ke gelde to dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene teeje me bbe te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are dewje ke toje to Jiipije ang to. ²¹ Singamöngu le Ebbe-dewje to dode te are dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje ngaa turuje ddew lede.

²² Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Jurusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje Barnabase Antiyose. ²³ Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji ke Lubba dda ke nje-me-kunnje le a, nee ke koko nya ngaa n̂-ndejede kare dundaje mede toyn do Ebbe-dewje te. ²⁴ Mba Barnabase le to dew ke maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse ddem, me-kunn laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.

²⁵ Goe te a, Barnabase le otu naw bbe te ke Tarse mba sange Sol. ²⁶ Toke ningae a, n̂-ddee saa Antiyose. N̂-ddaje bbal kara Egilisi te ke Antiyose ngaa n̂-tɔjuje ne dewje ke kɔrde banya banya. Bbe te ke Antiyose a dewje unn kutu bbar ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.

²⁷ Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje mber-tar le Lubba inje Jurusalam awje bbe te ke Antiyose.

²⁸ Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara ke ria na Agabusu. Nin taar nga n̂-pa na: «Mare ndɔ a tɔku bbo a koso dɔ nange te tɔyn.» A tɔkɔrɔ njaa bbo le oso dɔ ndɔ te ke Kolode to tɔku mbayje.

²⁹ Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare dew kara kara unn ne ke ase singae mba kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke isije nange te ke Jude.

³⁰ N̂-ddaje toke baann. Dareje neje le Barnabase de ke Sol dare dawje ne dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

¹ Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang ke mare dewje ke Egilisi te.

² Nare n̂-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya. ³ Toke noo to ne ke n̂-dda le unn koko are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay. Kare ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa ke n̂-dda ke um ang. ⁴ Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula te. Ninyae ji mbambaje te dɔku gire misan ke n̂-kayn horode sɔ sɔ kare ta n̂-ngemeje. Neje kare kusu pake ndayn bba ta gange sariya dɔe te kem

dewje te. ⁵ Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje aw dujuje Lubba til ke kare woju dœ.

Anji le Ebbe-dewje ōru Piyar key-kula te

⁶ Me til te ke lo-kare a, Erōde a ta gange sariya dō Piyar te le a, Piyar le aw tibbi horo mbambaje te joo. N-tœ ke kula njamji joo ngaa mare mbambaje aw ngemje ta key le tō. ⁷ A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje unda lo tee ngaa me key-kula le ndoko. Anji le ōru kar Piyar are ndol ngaa pa na: «In taar njange.» Kula njamjije ke jia te le gaynje nangê. ⁸ Anji le pa are na: «Uwa bberi ke endaar-kuwa-bber lei bbo ula negol lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo unn gom!» ⁹ Piyar tee me key-kula te le oso goe te. Neje to ne ke anji le aw dda le to ne ke tōkōrō ang, mba noo to ni a naw n̂-ni. ¹⁰ N-ndayje lo ke dōngōr, ke ye ke joo ke mbambaje aw ngemje a, n̂-teeje ta key te ke n̂-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne ke me bbe te le. Ta-key le teyn ke dœ baa nōde te. Toke n̂-teeje ddaka ngaa dunnje mare ddew a, kem naa te neenn njaa anji le tusu Piyar inyae. ¹¹ Yeen ngaa Piyar gere rœ ngaa pa na: «Bbasine m-gere ngaa. Tōkōrō njaa, Ebbe-dewje ula anji are ōrum me ji Erōde te ddem, me ne te ke maji ang ke Jiipije ndikije ta dda sem ddem.»

¹² Toke n̂-gere gel ne le a, naw key le Mari kon Janji. Jan le daw n̂-bbare na Marke tō. Keteenn, nje-me-kunnje mbōnje naa banya banya aw dujuje Lubba. ¹³ Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-kula ke dene ke ria na Rode ddee mba koo. ¹⁴ N̂-gere ndu Piyar le ngaa rœ neele nya, a

nɔru ta-ndoko le ang a n̄-tel ke ngɔru nande key ta kaw pa to Piyar a ar ta-ndoko teenn. ¹⁵ N̄-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A Rode le tel pa bbay ang na: «Tɔkɔrɔ njaa nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji laa ann.» ¹⁶ Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa kake n̄-ddeeje dɔruje ta-ndoko a, Piyar a ar neenn a, tar ikide sel. ¹⁷ N̄-dda jia narede kare dewje rɔde ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje ɔre ne me key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, n̄-pa na: «Awje e-paje tar neenn areje Jake, ke kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa nunn ddew naw ke mare lo te dang.

¹⁸ Lo are a, mbambaje le jokuje rɔde nya ngaa n̄-paje na ddi a inga Piyar wa? ¹⁹ Erɔde are daw n̄-sange, a dingae ang. N̄-nduju tar nje-ngemje ta Piyar le a, nunn ndu kare n̄-tɔlde. Goe te a, Piyar le in Jude aw Sejare. N̄-dda ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

²⁰ Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem. Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa ta ddee nɔe te. N̄-gɔlje tar ke Balasetusu ke to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare noso gode te. N̄-ndikije kare ddekeke to horode te, mba ne-kusaje lede inje nange te le tɔku mbayje le bba aw ddee nange te lede.

²¹ Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula kubbu tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay te laa ngaa pa tar arede kem dewje te tɔyn. ²² Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.» ²³ A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje

unda Erode, mba nare dewje ɔsu gaje turu Lubba te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa noy.

²⁴ A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa aw taa lo. ²⁵ Toke Barnabase de ke Sɔl n̂-tungaje kula lede Jurusalam ngaa daw n̂-telje a, dawje ke Jan ke daw n̂-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

¹ Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-tojuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride na: Barnabase, Simeyon ke daw n̂-bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erode ke ɔn bbe ke Galile n̂-tokuje naa te, ke Sɔl. ² Mare ndɔ n̂-mbɔnje naa mba polo Ebbe-dewje ngaa n̂-mbeteje ne-kusa a, Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de ke Sɔl dang mba kula ke m-bbarde mbae.»

³ Yeenn a, goe te ke n̂-mbeteje ne-kusa, ngaa n̂-dujuje Lubba a, dilaje jide dɔde te ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

⁴ Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-maann te ke Sipere. ⁵ Toke n̂-teeje bbe te ke Salamine a, n̂-paje tar le Lubba dare dewje me key mbɔn̂-naa te le Jiipije. Jañ-Marke ee teenn mba kumade.

⁶ Goe te ke n̂-toyje dɔ-dere maann te le toyn ngaa n̂-teeje bbe te ke Papose a, dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju. ⁷ N̂-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu

Polusu te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu Polusu le to dew ke gere ne nya, nula n̄-bbar Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo tar le Lubba ddae. ⁸ A Elimase (Daw n̄-bbar nje-kuma ke ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa n̄-dda tɔyn kare nje-kɔn̄-bbe le oo mee te ang. ⁹ Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke daw n̄-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase le, ¹⁰ ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba a kunda gange turu ddew neje ke ndɔju ke Ebbe-dewje mɔse wa? ¹¹ Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa mba mare kare.»

Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul dɔe te, nila ke lo kara baa naw n̄-sange dew kare ila kake jia te. ¹² Toke nje-kɔn̄-nange le oo nejeenn baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-tɔje ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

¹³ Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje to bbe te ke Papose ngaa n̄-teeje bbe te ke Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam. ¹⁴ Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwarɔ le Jiipije daw dandeje key-mbɔn̄-naa te le Jiipije ngaa disije nangê. ¹⁵ Goe te ke n̄-tura maketuru me maketuru ndu te, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba a, nje-kɔnje dɔ

key-mboñ-naa le Jiipije le are ñ-pa darede na: «Ngakonjeje, bbo eeje ke mare tar ta pa kare dewje neenn kare arede singa a, e-paje.» ¹⁶ Pol in taar, dda jia arede ngaa pa na: «See ngann Ijarayelje, ke esee dewje ke aw bbeelje Lubba, ooje tar neenn. ¹⁷ Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere kajeje ngaa dda are gelde banya bbalje te ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a, ñ-tee ke de ke ddang nange te ke Ejipite te le ddew singa mōngu te laa. ¹⁸ Ñ-gemde ngosi ke bbal dōso me kōr te ¹⁹ Goe te ke ñ-tōl gel dewje siri nange te ke Kanaa a, nare nange le gel dewjeenn le ddee to le kajeje. ²⁰ Go nejeenn tōyn ew ase ne ke bbal kōr sō ke dōmi. Goe te a, nare nje-gangeje sariya ddeje to tōku-mbay dō kajeje te ndereng tee ndō te le Samuwel ke to nje-kila mber-tar le Lubba. ²¹ Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba unda mare tōku mbayje dōde ngaa Lubba arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke gel Benjamin te. Sawul le on bbe bbal dōso.

²² « Goe te ke Lubba oru tōku-mbay dō Sawul te a, nare Dabbiti ddee to tōku-mbay lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na: «Minga Dabbiti ngonn le Jese. Ñ-to dew ke mem ndike. Ne a na dda neje tōyn ke mem ndiki.» ²³ Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew kara baa ke ndu ke Lubba unn. ²⁴ Kete bba kare Jeju unn kutu kula laa a, Jañ-Batise ila mber-tar batem turu ddew are ngann Ijarayelje tōyn. ²⁵ Kare ke kula le Jañ-Batise a ta kunda ngange a, naw ñ-pa na: «Ejeje to m-to na wa? M-to dew ke aw e-ngebbeje le ang. Ooje, mare dew ke mase tutu kula endaar ne-gol laa ang aw ddee gom

teenn.> ²⁶ Ngakomje, sese ke gel Abaraham te, ke esee keseje ke aw e-bbeelje Lubba, maji kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji neenn wɔju dɔje. ²⁷ Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tɔku-mbayje lede gereje Jeju ang. N-gereje me tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa daw n̂-turaje tare ke ndɔ kuwa-rɔ kara kara tɔyn le ang. N-ddaje ne ke nje-kilaje mber-tar paje le. Yeenn a, n̂-gangeje sariya yo dɔ Jeju te. ²⁸ Dingaje mare ne mba kunda ne tar dɔe te kare n̂-tɔle ang ngaa n̂-dujuje Pilate kare are n̂-tɔle. ²⁹ N-ddaje ne tɔyn ddew kara baa ke tar ke n̂-pa dɔe te me maketuru te ngaa dɔru ninne kake-dese te dila me buwa-yo te. ³⁰ A Lubba are nin horo nje-yoje te, ³¹ ngaa n̂-tɔju rɔe ndɔ banya nare dewje ke inje saa nange te ke Galile danneje ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le ngaa bbasine n̂-ddeeje to nje-tar-najije laa nɔ dewje te ke Ijarayel. ³² Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese tɔ. Tar ke maji ke Lubba unn ndue wɔju dɔe are kajeje le, ³³ Lubba dda are Tar ke maji le ddee to ne ke tɔkɔrɔ horoje jee ngannde te ddew kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje te, ddew kara baa toke n̂-dda tare me maketuru te le Som 2 na:

<E-to ngonnum,

ema a muji bbokone.>*

³⁴ «Lubba are nin horo nje-yoje te mba kare da-rɔe tel aw ndum buwa te ang ngaa. Mba ne njaa n̂-pa na: <Ma karese neje ke tɔkɔrɔ ke munn ndum ta kare Dabbiti.> ³⁵ Mba yeenn a, n̂-pa tare

---

* **13:33** 13.33 Som 2.7

me maketuru te le Lubba tɔ na: <A kinya da-rɔ dew lei ke gate gate kare tuju ang.>

³⁶ «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke me Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa tɔyn tunga a, noy, n̂-dubbe mbɔr kaejedede te ngaa da-rɔe tuju. ³⁷ A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te ang, Lubba are nin horo nje-yoje te. ³⁸ Yeenn a, ngakɔmje, maji kare e-gereje to ddew te le Jeju le bba daw n̂-pa darese to Lubba a kɔru tar majang lese. Ndu le Moyije ase dda kare dew ddee gate gate kem Lubba te ang. ³⁹ Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo mee te saa a, a ddee to dew ke gate gate. ⁴⁰ Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke n̂-dda tare me maketuru le nje-kilaje mber-tar le Lubba neenn a ddase. Tare le na:

⁴¹ <Ooje! See nje-dabbe dewje, areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang, mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne kem baa, bbo dew ɔru gel ne le arese a, a ndikije te ang.>†»

⁴² Kare te ke Pɔl de ke Barnabase daw n̂-teeje ke ddaka a, dewje le dujujede kare ndɔ-kuwa-rɔ ke guku a, n̂-telje dɔ tar teenn le bbay. ⁴³ Toke dewje ke mbɔnje naa le sarenje naa a, mare Jiipije nya, ke dewje ke toje to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go Pɔl de ke Barnabase. Pɔl de ke Barnabase n̂-paje tar darede ngaa n̂-ndejede kare n̂-naynje ke ndɔ tɔyn ddew me-maji te ke Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

† **13:41** 13.41 Abakuku 1.5

⁴⁴ Ndo-kuwa-ro le Jiipije ke goe te a, dewje ke me bbe te ke Antiyose ke to nange te ke Pisidi le mbonje naa banya banya mba koo tar le Ebbe-dewje. ⁴⁵ Toke Jiipije ooje dewje ke banya banya le a, me ddade. N-paje tar ke tila kem tar le Pol ngaa n-tajeje. ⁴⁶ Pol de ke Barnabase n-paje tar ke bbeel ang darede na: <<Sese a, a toje to dongor dewje ke jaa pa tar le Lubba neenn karese. A, embeteje tar le ngaa sese njaa e-telje ooje rose to dewje ke aseje ta kinga tebbe ke ke ndo ke ndo ang. Yeenn a, n-turu kemje ke ro dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa. ⁴⁷ Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te njaa na:

<Mundai kare e-ndoko horo kese gel-dewje te, kare ta aw ke tar kaji neenn koy nange te toyn.>‡
>>

⁴⁸ Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje tar le a, rode neelde nya ngaa dosuje gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba mberede kare dingaje kaji ke ke ndo ke ndo ddeeje to nje-me-kunnje.

⁴⁹ Tar le Ebbe-dewje taa do nange ke Pisidi le toyn. ⁵⁰ A Jiipije osuje kutu deneje ke isije lo te ke bo ngaa aw bbeelje Lubba ddem, osuje kutu nje-ko-n-bbeje ddem are dinje n-ddaje Pol de ke Barnabase maji ang ngaa n-tubbade do nange te lede le. ⁵¹ Pol de ke Barnabase le tundaje bum ke golde arede§, ngaa dawje bbe te ke IkoniyoM. ⁵² A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke naynje bbe te ke Antiyose eeje ke koko nya ddem, Ndil-me-nda ddusude ddem.

---

‡ 13:47 13.47 Ejayi 49.6 § 13:51 13.51 Ne-dda lede le toju mare ne horo Jiipije te

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyoɔm

¹ Pɔl de ke Barnabase n̄-teeje me bbe te ke Ikoniyoɔm a, dandeje me key-mboŋ-naa te le Jiipije. N-tɔjuje tar are Jiipije, ke dewje nya ke toje to Jiipije ang ooje mede te. ² A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije ang kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke Barnabase te. ³ Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barnabase n̄-naynje bbe te ke Ikoniyoɔm le gode ew. N-paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-dewje le toju to tar me-maji laa le to ne ke tɔkɔɔ ddew ne-mɔrije te, ke neje te ke dum dɔ koo ke nare n̄-ddaje. ⁴ Dewje ke me bbe te le kaynje horo naa joo. Mareje unnje go Jiipije, a mareje unnje go nje-kayn-kulaje le.

⁵ Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem, dewje ke toje to Jiipije ang ddem, n̄-ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase maji ang ddem, ta tilade ke er tɔlde ddem. ⁶ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a, daw diyaje rɔde me bbeje te ke Likawoni, Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr bbeje teenn. ⁷ Loje teenn, n̄-tɔjuje Tar ke maji dewje tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

⁸ Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke duje to nje-gɔl-goto ke ase kar taar ang ddem ase nja ang ddem isi nangê. ⁹ Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa. A Pɔl aae a, gere to koo me te laa ase dda kare rɔe ddee maji. ¹⁰ Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar bbate ngaa unn kutu nja. ¹¹ Toke dewje ooje ne ke Pɔl

dda le a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni na: «Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa teeje horoje te.»

¹² N-bbarje Barnabase to Juse ngaa n̄-bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a naw n̄-pa tar. ¹³ Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa. A nje-polo Juse le ddee ke ngann mangeje ke n̄-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le. Ne ke dewje ke banya banya n̄-ndikije ta kare to ne-polo nje-kayn-kulaje le. ¹⁴ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar le a, n̄-tirje kubbuje ke rɔde te, dɔtuje ke ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya banya le ngaa n̄-paje ke singa na: ¹⁵ «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa? Jeje kara n̄-to dewje toke lese tɔ. Jaw n̄-pa Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke ture goto ta aaje lo ke rɔ Lubba te ke isi kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange, ke ba, ke neje tɔyn ke toje te. ¹⁶ Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba inya ddew are gel dewje tɔyn ddaje ne ke mede ndiki. ¹⁷ A n̄-tɔju me-maji laa ke ndɔ tɔyn ddew ndi te, ke kande ko te ke nare ande ke maje are ujaje. Narese nekusa asese ngaa nare isije ke koko.»

¹⁸ Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare ne-polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade bbay.

¹⁹ Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke bbe te ke Ikoniyɔm ddaje are dewje ke banya banya le unnje gode. N̄-tilaje Pɔl ke er ta tɔle ngaa n̄-ndɔreje n̄-teeje saa me bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy. ²⁰ A kare te ke nje-njaje go Ebbedewje te ddeeje gukuje dɔe a, nin taar n̄-tel

---

* **14:12** 14.12 Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

nande me bbe te le. Lo are a, ne de ke Barnabase dawje bbe te ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase n̂-telje bbe te ke Antiyose

²¹ Pɔl de ke Barnabase n̂-tɔjuje Tar ke maji bbe te ke Derbe. Dewje nya ddeje to nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te a, n̂-telje ke ddew ke bbe te ke Listere, Ikoniyoṃ ke Antiyose. ²² Me bbeje teenn, n̂-ndejeje nje-koo me teje kare mede enge ang ddem kare duwaje koo me te lede dare ngeng ddem. N̂-paje na: «Maji kare ne-wunguje dang dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te le Lubba.»

²³ Me Egilisije te tɔyn ke n̂-teeje te a, n̂-dda mare nje-koo-me teje to ansiyenje, n̂-mbeteje nekusa bba n̂-dujuje Lubba dɔde te ngaa dinyajede me ji Ebbe-dewje te ke dundaje koo me te lede dɔe te le. ²⁴ Pɔl de ke Barnabase le n̂-riyaje dɔ nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke Pampili. ²⁵ Toke n̂-tɔjuje tar le Lubba me bbe te ke Perje a, dawje bbe te ke Atali. ²⁶ Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-maji kare n̂-ddaje kula ke n̂-ddaje neenn.

²⁷ Toke Pɔl de ke Barnabase n̂-teeje bbe te ke Antiyose nange Siri te a, n̂-mbɔnje nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang ooje mede te tɔ. ²⁸ Pɔl de ke Barnabase le n̂-naynje rɔ nje-me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

¹ Mare dewje inje dɔ nange Jude te ddeeje bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te. N-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose le na: «Toke ujaje mɔtuse ddew kara baa toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta kingaje kaji ang.» ² Pɔl de ke Barnabase n̂-mbeteje ne-tɔju lede ngaa n̂-maynje ke de tar. Yeenn a, nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje wɔju dɔ tar neenn le.

³ Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke ne mba nja lede le. N-ndayje ke ddew ke Penesi, ke Samari ngaa n̂-paje tar le dewje ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje tɔyn. ⁴ Toke n̂-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje taajede ke rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede dare dewje ke Jurusalam.

Tɔku mɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

⁵ Mare pariijenje ke ooje mede te paje na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang are duja mɔtude ta n̂-njaje ke turu ndu le Moyije.»

⁶ Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mɔnje naa ta kisa me tar le. ⁷ N-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje to Lubba bbarem horose te lew baa kare m-pa Tar ke maji mare dewje ke toje to Jiipije ang kare

dooje tar le ngaa dooje mede te. ⁸ Lubba ke gere me dewje toju to n̄-taa dewje ke toje to Jiipije ang ke r̄oe te. Yeenn a, narede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje to. ⁹ N̄oru-kemde dang ke jeje ang. Lubba toko mede mba dooje mede te. ¹⁰ Baann mban a, mba ddi bba aw taje naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang do nje-njaje go Ebbe-dewje te wa? ¹¹ A, n̄-gereje to bbay to ddew me-maji te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je ddew kara baa toke najide.»

¹² Dewje toyn ke m̄bonje naa le isije ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar ke Barnabase de ke P̄ol daw n̄-paje w̄aju do ne-m̄rije, ke neje ke dumje do koo ke Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke toje to Jiipije ang le. ¹³ Dewje r̄ode ta pa tar a, Jake pa na: «Ngak̄omje, ooje tar lem. ¹⁴ Bbasine bbay Sim̄o ole meje do ddew te ke Lubba m̄ose kunn kutu ne te njaa ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke gere Lubba ang kare n̄-ddeeje to dewje laa. ¹⁵ Tar neenn le dda me-kara ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke n̄-dda me maketuru te na:

¹⁶ <Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti ke oso.

Ma m̄ose kese neje ke nayn,
ngaa ma m̄ose key le kunda taar.

¹⁷ Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje toyn ke ri Ebbe-dewje to doode te.

Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.

18 N-dda nare dewje gereje ne ke neje ta dda le
lew baa.»*

19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare n-ddaje
neje ke a joku dewje ke toje to Jiipije ang ke unnje
go Lubba neenn ang. 20 N-ddaje maketuru julaje
ne jarede kare dusaje ne ke n-polo ne kor ang,
mba to ne-yerew, n-ddaje lo-to majang ang, donje
da ke kewn ute bba oy ang, dusaje mese ang.
21 Mba lew baa njaa dewje aw oruje gel ndu le
Moyiji me bbeje te kara kara ngaa ndo-kuwa-ro
a, daw n-tura maketuru-ndu le key mbon naa te
le Jiipije.»

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke dewje ke
Egilisi te ooje maji ta mbere mare dewje horode
te kare dawje ke Pol de ke Barnabase Antiyose.
Dewje ke n-mberede le to Judase ke daw n-
bbare na Barsabase, ke Silase. N-toje to dewje ke
dewje bbeeljede. 23 Tar ke n-ddaje me maketuru
te darede le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje,
ansiyenje, ke ngakonse n-dda lapiya ngakonjeje
ke toje to Jiipije ang ke eeje Antiyose do nange
Siri, ke Silisi te. 24 Joo na mare dewje leje ke
jarede ddew ang aw paje tar ke jokuse ngaa tuju
keje lese. 25 Mba yeenn a, jeje toyn njaa junn
nduje mba mbere mare dewje kulade turuje te
kare n-dannje Barnabase de ke Pol ke n-ndikijede
nya. 26 N-toje to dewje ke ilaje rode kor mba
kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste. 27 Yeenn a, jula

* 15:18 15.18 Amose 9.11-12

Jude de ke Silase jarese kare n̂-paje tar ke me maketuru te le ke tade darese. ²⁸ Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, n̂-ndiki ta kunda mare ne-koto dang d̄o ne te ke to maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta dda a neenn: ²⁹ usaje ne ke n̂-polo ne k̄or ang, usaje mese ang, ɔnje da ke kewn ute bba oy ang, e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje r̄ose ddew neje teenn t̄oyn a, to ne ke maji. N-ddase lapiya nya.»

³⁰ P̄ol, Barnabase, Jude, ke Silase le ɔtuje awje Antiyose ngaa n̂-mb̄onje nje-koo-meteje darede maketuru le. ³¹ N̄-turaje maketuru le a, deeje ke koko nya mba tar ke me maketuru te le arede singa. ³² Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba le paje tar nya arede kare dingaje ne singa. ³³ N̄-ddaje nd̄o ngaji a, nje-me-kunnje le inyajede ngaa dujuje kare n̂-telje ke me wul lom r̄o dewje te ke ulajede le. ³⁴ [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]

³⁵ P̄ol de ke Barnabase n̂-naynje Antiyose t̄o ngaa mare dewje osoje d̄ode te, n̂-t̄ojuje ne ngaa n̂-paje Tar ke maji le Ebbe-dewje dare dewje.

P̄ol de ke Barnabase n̂-kanyje naa

³⁶ Goe te ngaji a, P̄ol pa are Barnabase na: «N-telje me bbeje te kara kara ke n̂-paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-meteje joo se disije toke baann wa?»

³⁷ Barnabase ndiki kare Jan ke daw n̂-bbare na Marke aw ke de t̄o. ³⁸ A P̄ol mbete, mba Jan le tusude inyade ta kula te Pampili. ³⁹ Tar lede aw naa te ang ngaa na na kara unn ddew laa. Barnabase ila Jan Marke goe te ngaa dunnje to

dawje Sipere. ⁴⁰ A Pól unn Silase ilae goe te. Goe te a, nje-koo-meteje ilaje Pól ji Ebbe-dewje te kare dda saa me-maji ngaa notu. ⁴¹ Pól nday nange te ke Siri, ke Silisi, n̂-ndeje dewje ke Egilisije te kare duwaje dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pól de ke Silase

¹ Pól tee bbe te ke Derbe, ke Listere. Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote ee me bbe teenn le. Koenje to Jiipi ngaa oo mee te, a bœje to Gereke. ² Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyom paje tar le Timote le maji nya. ³ Pól ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja ganja wõju do Jiipije ke isije loje teenn le, mba n̂-gereje toyn to bo Timoteje to Gereke. ⁴ Me bbeje te ke Pól de ke Silase n̂-teeje te a, n̂-ndajije nduje ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare dewje. N̂-walde nya kare n̂-ddaje ne ke turu nduje le. ⁵ Egilisije aw sangeje ddew me-kunn te ngaa ke ndo kara kara kor nje-koo-meteje aw ke kete kete.

Lubba bbar Pól kare aw Masedowann

⁶ Pól de ke Silase n̂-ndayje nangeje te ke Piriji, ke Galati, mba Ndil-me-nda okude ddew kare n̂-tojuje tar le Lubba nange te ke Aji. ⁷ Toke n̂-teeje ngange nange te ke Miji a, n̂-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini, a Ndil le Jeju okude ddew. ⁸ N̂-ndayje nange te ke Miji ngaa n̂-teeje bbe te ke Torowase. ⁹ Pól oo mare ne toke le nijeenn mare til te. Noo mare dew ke Masedowann ke ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke Masedowann umaje!» ¹⁰ Go ne te ke Pól oo toke mare le

ni le a, kare teenn njaa n̂-sange ddew ta kaw Masedowann le mba n̂-gere to Lubba bbarje kare jaw n̂-pa Tar ke maji Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

¹¹ Toke junn to Torowase a, jaw njarara dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ kara goe te a, n̂-tee bbe te ke Neyapolise. ¹² Jin teenn n̂-tee bbe te ke Pilipi ke to tɔku bbe ke Masedowann ke dewje ke Rɔm a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le. ¹³ Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, n̂-tee me bbe te le jaw kare maann te mba jeje to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi nangê ngaa n̂-pa tar jare deneje ke mbɔnje naa lo teenn le. ¹⁴ Mare dene le kara to dew ke bbe te ke Tiyatir, ria na Lidi. N̂-to nje-labbe kubbu ke kase ke nare ngeng ngaa naw n̂-bbeel Lubba. Noo tarje ke jaw n̂-pa ngaa Ebbe-dewje unda mee are n̂-tuka mbia noo ne tarje ke Pɔl aw pa. ¹⁵ Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje batem a, n̂-bbarje ngaa n̂-pa nareje na: «Bbo ooje to moo mem te tɔkɔrɔ ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeje e-toje key lem.» Numa keje nya kare n̂-ndiki bbar ke n̂-bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

¹⁶ Mare ndɔ jaw ke lo-duju Lubba te a, mare ngonn mande ke to nje-kula le mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndɔn isi dɔ ngonn mande te le. Ne-ndɔn laa le dda are ebbejedede ingaje ne ne nya. ¹⁷ Nunn goje ngaa naw nuru ekii na: «Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba ke isi ddotu dara te. Daw n̂-tɔjujese ddew kinga kaji.» ¹⁸ N̂-tel dɔ tar teenn le ndɔ banya nya. Ase ang

boy a, Pɔl turu rɔe ngaa pa are ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari kare e-tee me ngonn ke dene te neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo tee. ¹⁹ Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl de ke Silase dawje ke de nata nɔ nje-koŋ-bbeje te. ²⁰ Dawje ke de nɔ nje-gangeje sariya te ke toje to dewje ke Rɔm ngaa, ŋ-paje na: «Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. Ŋ-toje to Jiipije. ²¹ Daw ŋ-tojuje ne-ji bbe ke jeje ke ŋ-to ngann nje-bbeje ke Rɔm jee ke ddew ta ndiki te ang ddem ta ŋ-nja goe te ang ddem.»

²² Dewje ke banya banya inje uruje dɔ Pɔl de ke Silase te ngaa nje-gangeje sariya le are ŋ-tɔru kubbu le Pɔl de ke Silase. Dunnje ndu dare ŋ-tundade ke ndey. ²³ Goe te ke ŋ-tundade nya a, dare dilade key-kula te ngaa dunnje ndu dare nje-ngemje ta key kula kare ngemjede ke maje. ²⁴ Toke nje-ngemje ta key kula le inga ndu ke darede le a, dilaje Pɔl de ke Silase le suran key-kula te ngaa dilade poro.

²⁵ Lo mɔngu nyenene a, Pɔl de ke Silase daw ŋ-dujuje Lubba ngaa daw dɔsuje pa ŋ-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke duwade le aw ooje ndude. ²⁶ A ta koo a, nange yeke ke singa are gɔl-key-kula ke dungu nangê le yeke. Kare teenn njaa ta keyje tɔyn teynje ngaa kula njamjije ke ŋ-tɔ ne dewje tɔyn ke duwade le tɔruje. ²⁷ Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta keyje ke toje take baa le. Noo to dewje ke duwade le aynje ngaa nunn tɔku kiya laa ta tɔl ne rɔe. ²⁸ A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-tɔl rɔi ang, jee neenn

tɔyn.»

²⁹ Nje-ngem ta key kula le duju puru ta koo ne lo ngaa ande me key-kula te le ke tɔke. Noso kɔ gɔl Pɔl de ke Silase te naw nisa. ³⁰ Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are Pɔl de ke Silase n̂-teeje ddaka ngaa dujude na: «Ebbemjedede ddi a ma dda bba ma kinga kaji wa?» ³¹ N-paje dare na: «Oo mei te ke Ebbe-dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem nje ke key lei ddem.» ³² Pɔl de ke Silase le n̂-paje tar le Ebbe-dewje dare nje-ngem ta key kula le ddem dare dewje tɔyn ke eeje me key te laa ddem. ³³ Me til teenn njaa, nje-ngem ta key kula le aw ke de aw toko doje lede. Ngaji goe te a, n̂-ddaeje batem ke nje ke key laa.

³⁴ Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase key laa. Narede ne-kusa ngaa n̂-dda rɔ-neel ke nje-nujuje laa mba noo mee te ke Lubba. ³⁵ Lo are a, tɔku nje-gangeje sariya ulaje pajaje lede rɔ nje-ngem ta key kula te le na: «Inya dewje neenn are ɔtuje!» ³⁶ Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya ulajeje kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke lapiya.» ³⁷ A Pɔl pa arede na: «N̂-gange sariya doje te ang a, n̂-tundaje kem dewje ngaa dilaje key kula te jeje ke n̂-to ngann nje-bbeje ke Rɔm tɔ. A bbasine, n̂-ndikije ta kɔruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji kare dede njaa n̂-ddeeje dɔrujeje.»

³⁸ Pajaje le aw ndajije tar le are nje-gangeje sariya le. Bbeel ddade mba dooje na Pɔl de ke Silase n̂-toje to ngann nje-bbeje ke Rɔm. ³⁹ Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeeje uwaje gɔl Pɔl de ke Silase. Goe te a, dɔrude key kula te ngaa n̂-paje

darede ta kare dɔtuje me bbe te le. ⁴⁰ Toke Pɔl de ke Silase n̄-teeje key kula te le a, daw dingaje Lidi, dooje nje-koo-meteje, n̄-ndejedeje ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

¹ Pɔl de ke Silase n̄-ndayje ke ddew ke bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni, ngaa n̄-teeje bbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-mbɔn̄-naa le Jiipije to te. ² Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw n̄-dda ke ndɔ tɔyn. N̄-mayn tar ke de dɔ maketuru te le Lubba me ndɔ-kuwa-rɔ te muta. ³ N̄oru gele narede ngaa n̄-tojude to maketuru le Lubba pa na Mesi a koo ndoo, ngaa na kin horo nje-yojeje te. N̄-pa na: «Jeju ke maw m-pa tar laa marese neenn le to Mesi le.»

⁴ Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa unnje go Pɔl de ke Silase. Gerekeje nya ke aw poloje Lubba, ke mare deneje ke isije lo te ke bo ddaje toke baann tɔ. ⁵ A Jiipije ke me ddade mbɔnje dewje ke toje to nje-dɔ-gotoje ke aw njaje go ddew te baa, dɔsuje kutu dewje ke banya ngaa n̄-yekeje lo dare ddekeke goto me bbe te. ⁶ Toke dingaje Pɔl de ke Silase le ang a, duwa Jason ke mare nje-koo-meteje daw ke de nɔ nje-kɔn̄-bbeje te ngaa n̄-paje ke taar na: «Dewje neenn tujuje lo tɔyn, a bbasine n̄-teeje neenn ngaa. ⁷ Jason a ngemde rɔe te. Ne ke ndu le tɔku-mbay Sejar mbete a dewje neenn le tɔyn aw ddaje. N̄-paje na mare tɔku-mbay ke dang to, ria na Jeju.»

⁸ Tarje neenn le oso wur dewje ke banya banya ddem nje-kɔn̄-bbeje ddem. ⁹ Duwaje Jason,

ke nje-koo-meteje le dare ukaje toku nare bba dinyade.

Pɔl de ke Silase Bere

¹⁰ Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pɔl de ke Silase dawje bbe te ke Bere. N-teeje a, dawje key-mbɔŋ-naa te le Jiipije. ¹¹ Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le nje ke Tesalonike are n̄-taaje tar lede le ke ngɔru baa. Ndɔ kara kara daw disaje me maketuru le Lubba ta gere se tar ke Pɔl aw pa le to ke dɔgɔle njaa wa? ¹² Dewje nya horode te ooje mede te. Dene Gerekeje ke toje to dewje ke bo, ke mare dingawje nya ooje mede te tɔ. ¹³ Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pɔl aw tɔju tar le Lubba Bere tɔ a, n̄-ddeeje ta yeke lo ngaa ta kɔsu kutu dewje ke banya banya le. ¹⁴ Njange njange baa a nje-koo-meteje are Pɔl unn ddew er ke ta tɔku ba te, a Silase de ke Timote n̄-naynje teenn. ¹⁵ Dewje ke dannje Pɔl le awje ndereng teeje Atenn bba telje. Kare telde a, Pɔl ulade kare Silase de ke Timote dawje njange dingaeje Atenn le.

Pɔl pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

¹⁶ Wur Pɔl a ta ti kare te ke naw n̄-gebbe ne Silase de ke Timote mba kɔrje ddusu me bbe ke Atenn le. ¹⁷ Naw n̄-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke aw poloje Lubba me key-mbɔŋ-naa te le Jiipije. A kese ndɔje a, naw n̄-pa tar nata ke kese dewje ke naw ningade ke ndɔ tɔyn. ¹⁸ Mare nje-ne-gereje ke daw n̄-bbarde na Epikuriyenje, ke Isitiyisiyenje njaa kara ddeeje aw paje saa tar tɔ. Mareje paje na: «Tar ddi njaa nje-kunda bula neenn ndiki ta pa wa?» A mareje paje na: «A du

ang na to mare nje-kila-mber tar le mare lubbaje ke dang.» Mba Pól aw toju tar le Jeju te, ke le nje-woje te ke a kinje.

¹⁹ Duwaje Pól dawje saa Ayeropaje* ngaa n̂-dujeje na: «Ja kase gere ne-toju ke siki ke aw toju neenn wa? ²⁰ Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn are n̂-ndiki ta gere gele.» ²¹ Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn ndikije nya ta pa tar ne ke siki wase ta koo ne ke siki ke tee bbe te.

²² Yeenn a, Pól ar taar dann dewje te ke Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje ke Atenn, moose a, e-toje to dewje ke eeje ke bbo nya ta polo lubbaje. ²³ Mba m-nja me bbe te lese a, moo lubbaje ke aw polojede. A m-tee dɔ mare baann te ke n̂-dda maketruru te na: <Bann le mare lubba ke n̂-gere ang.> Maji, ne ke aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw mila mbere marese neenn. ²⁴ Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke neje tɔyn ke toje te, ne ke n̂-to nje-dara, ke nange le n̂-to key-polo-lubbaje te ke dew dda ke jia ang. ²⁵ N̂-ndiki ta kare dew are ne mba kumae ne toke le dew ke aw ndiki mare ne ji dew te ang, ne a nare dewje tebbe, kewn, ke kese neje. ²⁶ Dew kara baa njaa n̂-dda ne dewje tɔyn nare disije dɔ nange te tɔyn. Nɔju ngange nange lede kara kara kare disije te ngaa nɔju dɔ kare neje narede. ²⁷ N̂-ddaa baann bba kare dewje sangaeje. Toke n̂-mamje lo a, a du ang da kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara kara tɔyn Lubba ee ke je ngɔsi baa. ²⁸ Mba ddew te laa bba n̂-to ne, jisi ke tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew kara baa ke tar ke nje-paje lese paje na: <N-to ngann le Lubba>.

29 «Tòkòrò njaa ñ-toje to ngann le Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba unda rò kor ke ñ-dda ke ande, wase nare, wase er, wase mare ne ke dew tól ke gusu laa wase eje to keje bba dda toke baann wa? 30 A kare ke dewje gereje tar ke tókòrò ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine naw ñ-bbar dewje tóyn ke isije loje te tóyn kare ñ-turu ddew lede. 31 Mba nòju ndò ke na kare ñ-mbere gange sariya ke gate gate dò dewje te tóyn. Nare dew le in horo nje-yoje te ta tóju kare dewje tóyn to ne njaa ñ-mbere.»

32 Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pól pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje na: «Mare ndò bba ja koo tar lei dò tar te neenn bbay.»

33 Go tar teenn le a, Pól inyade. 34 Dòe teenn njaa kara mareje naynje saa ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi, ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

Pól aw bbe te ke Korente

1 Goe neje teenn a, Pól otu bbe te ke Atenn aw Korente. 2 Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase keteenn. Duje nange te ke Pòn. Akilase le de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali bba ñ-ddeeje, mba Tòku mbayje Kolode unn ndu kare Jiipije tóyn otuje me bbe te ke Ròm. Pól aw rò Akilas de ke Pirisil te le. 3 A kula lede, ke kula le Pól ke aw dda to kara baa. Kula le to kula dda tande. Yeenn a, Pól le nayn ròde te are daw ñ-ddaje kula le. 4 Ke ndò-kuwa-rò kara kara tóyn Pól aw pa tar nya key-mbòñ-naa te lede ke dewje ke toje to

Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije ang ddem kare n̄-ndikije tar te laa.

⁵ Toke Silase de ke Timote dinje bbe te ke Masedowann n̄-teeje a, Pɔl unn rɔe tɔyn mba toju tar le Lubba. N̄-toju Jiipije to Jeju le njaa to Mesi. ⁶ A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw n̄-tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu laa ngaa pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare a kuwa dɔm ang. Bbasine neenn ma kaw ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»

⁷ Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke ria na Titusu-Jusutusu ke key laa to mbɔr key-mbɔn̄-naa te le Jiipije. N̄-to nje-polo Lubba. ⁸ Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔn̄-naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke Korente nya ooje tar ke Pɔl toju le. Dooje mede te ngaa dingaje batem.

⁹ Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are Pɔl ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel ang, ew rɔi pa tar ang, utu tai ang. ¹⁰ Mba mee sei, dew kara a kase kuwai ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe te neenn.» ¹¹ Pɔl nayn Korente toju tar le Lubba bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyɔn te

¹² Bbal te ke Galiyɔn to tɔku-mbay nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete Pɔl. Dawje saa lo gange sariya te. ¹³ N̄-paje na: «Dew neenn aw dda kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu mbete.» ¹⁴ Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyɔn ila tar Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tɔl dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse te. ¹⁵ A tar le to mayn naa tar wɔju dɔ ne-toju, tar rije,

ke ndu lese njaa are yeenn oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke toke baann ang.» ¹⁶ Yeenn ngaa n̂-tubbade lo gange sariya te le. ¹⁷ Dede toyn duwaje Sostenn ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔn̂-naa le Jiipije le, n̂-tundaeje ta key gange sariya te le. A Galiyon aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

¹⁸ Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase. Kete bba ta kaw a, nare n̂-ngisa dɔe bbe te Sankere mba to ndue ke nunn. ¹⁹ Daw n̂-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa ɔtu aw key-mbɔn̂-naa te le Jiipije aw pa tar ke de. ²⁰ N-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ banya bbay. A Pɔl mbete. ²¹ Na ta kinyade a, n̂-ndeje de na: «Toke Lubba ndiki a, ma tel rɔse te mare ndɔ.» Goe te a, nunn to Epeje, ²² n̂-tee Sejare. Goe te a, naw n̂-dda lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa n̂-nday naw Antiyose. ²³ N-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje nje-njaje go Ebbe-dewje te toyn kare dingaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

²⁴ Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje. N-to dew ke gere pa tar ddem gere maketuru le Lubba nya ddem. ²⁵ N-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete are ninga singa ngaa n̂-tɔju ne dɔ Jeju te ke dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a n̂-gere. ²⁶ Naw n̂-pa tar ke bbeel ang me key-mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke

Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke rɔde te ngaa tojeje tar ke tɔkɔrɔ wɔju dɔ ddew le Lubba. ²⁷ Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange te ke Akay are nje-me-kunnje ndikije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke Akay le kare n̂-taaeje ke maje. Toke n̂-tee nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-me-kunnje nya. ²⁸ Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje tar ta kila te ang. N-tɔju ke maketuru le Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

¹ Kare te ke Apolose nayn bbe te ke Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-dewje te lo teenn, ² ngaa n̂-dujude na: «Ndɔ ke ooje mese te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te na: «Joo ri Ndil-me-nda ndɔ kara ang.» ³ Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje wa?» N-paje na: «Batem le Jan.» ⁴ Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a ddee goe te. Dew le to Jeju.» ⁵ Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem ke ri Ebbe-dewje Jeju. ⁶ Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda ddee dɔde te. N-paje tar ke ndɔn tar ke dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba. ⁷ Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku gire joo. ⁸ Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔn̂-naa te le Jiipije ke ndɔ ke ndɔ mba pa tar ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le Lubba. N-dda tɔyn kare n̂-ndikije te

saa. ⁹ A me mareje ketere ngaa n̄-ndikije tar te le Pɔl le ang. Dar ke kem dewje te ke banya le njaa daw n̄-paje tar wɔju dɔ ddew le Ebbe-dewje daw n̄-kokoje ne. Yeenn a, Pɔl tusude inyade a mbɔn kese nje-njaje go Ebbe-dewje te aw ke de key-ne-ndo te le Tiranoso aw tojude tar le Lubba ndɔ ke ndɔ. ¹⁰ Neenn le to toke baann ndereng bbal joo are dewje ke nange Aji te, Jiipije, ke nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

¹¹ Lubba dda tɔku ne-mɔrije ddew te le Pɔl. ¹² Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru ne nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke maji ang kara teeje ke ddang ddem. ¹³ Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke maji ang rɔ dewje te ke lo lo, aw unnje ri Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje le tɔ. N̄-paje na: «Ke ri Jeju ke Pɔl aw ila mber-tar laa, e-teeje ke ddang!» ¹⁴ Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri. Nganne le naje ta dda toke baann tɔ. ¹⁵ A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pɔl tɔ. A sese e-toje to nje ke dda wa?» ¹⁶ Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le aal uru dɔde te, singa utade are n̄-teeje ke ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do rɔde te. ¹⁷ Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke to ri ke bo. ¹⁸ Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje tar neje ke maji ang ke n̄-ddaje ke ddaka. ¹⁹ Mare nje-kumaje ke korde banya unguje maketuru ne-kumanji lede dɔ naa

te ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje gate maketurule le a, ase kem kande nare doro dɔmi. ²⁰ Baann bba tar le Lubba aw ke kete kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew te le Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

²¹ Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew ke Maseduwann, ke Akay. N̄-pa na: «Toke m-tee nunn a maji kare m-tee Rɔm tɔ.» ²² Yeenn a, nula Timote de ke Erasete ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo Maseduwann, a ne n̄-nayn nange te ke Aji ndɔ ngaji bbay.

²³ Dɔ ndɔe teenn njaa tɔku tar oso bbe te ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje le. ²⁴ Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare nya ddewe te. ²⁵ N̄-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje ke aw ddaje mare neje dang dang ke ande ngaa n̄-pa narede na: «Namdede, e-gereje ke maje to ddew kula te neenn a jisi ne ke maje. ²⁶ A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje ke mbise ddem na Pɔl mbɔn dewje pa arede na kɔrje ke n̄-ddaje ke jije to lubbaje ang are dewje banya banya ndikije te saa. Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo Epeje kara baa ang. ²⁷ Tar neenn a tuju ri kula leje kara baa ang. Key-polo-kɔr leje Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje dɔ nange te ke Aji, ke kese loje te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.» ²⁸ Toke dewje le ooje tar le a, wungu ɔnde nya ngaa n̄-paje ke taar

na: «Artemis ke Epeje bo nya!» ²⁹ Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya ɔtuje ke ngɔru awje nata. Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pɔl jide dawje ke de tɔ. N-toje to dewje ke Maseduwann. ³⁰ Pɔl ndiki ta kaw nɔ dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje mbeteje. ³¹ Mare tɔku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pɔl kara ulaje ndejeje Pɔl kare nila gɔle nata le ang. ³² Dɔ dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje gel ne ke n̂-mbɔnje ne naa le ang. ³³ Mare dewje horo dewje te ke banya banya le ɔruje gel ne le are mare dew ke Jiipije utaeje ke kete ke ria na Alekejandere. Alekejandere le dda jia are dewje na n̂-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le. ³⁴ A toke dewje le gereje to n̂-to Jiipi a, n̂-paje tar ke kara baa naa te ke taar kure ew ase ke gɔl kare joo na: «Artemis ke Epeje bo nya!» ³⁵ Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda nya bba gange dewje tar te ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe ke aw ngem key-polo Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in darâ ddem. ³⁶ Dew kara ase mayn tar neenn ang are maji kare isije ddekeke bbo e-ddaje ne ke tɔke baa ang. ³⁷ Mba dewje ke e-ddeje ke de neenn ddaje majang ang ddem tajije kɔr leje ke dene ang ddem. ³⁸ A bbo Demeturuse de ke nje-kula mareje a eeje ke tar ke mare dew a, lo dda tar, ke nje-gangeje sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-tarje le awje lo gange sariya te. ³⁹ A bbo eeje ke mare tar dang bbay a,

da dda tar le lo kuwa dɔ naa te ke nje-kɔn-bbeje gereje. ⁴⁰ Mba mbɔn naa ke bbokone neenn a dda kare doojeje to nje-mbeteje ndu, mba ne ke a kunn ddew kare n̄-dda mbɔn naa ke be goto.»
⁴¹ Go tar teenn le a, n̄-tubba dewje le nare dotuje.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

¹ Toke tar le gayn a, Pɔl bbar nje-me-kunnje ndejede kare dingaje singa, n̄-ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Maseduwann. ² Goe te ke n̄-nday nange ke Maseduwann ngaa n̄-ndeje nje-me-kunnje nya kare dingaje singa a, naw Gerese. ³ N̄-dda neyn muta keteenn. Kare te ke na ta kunn tɔku to ta kaw Siri a, noo na Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji ta tel ke ddew ke Maseduwann. ⁴ Dewje ke danneje toje to Sopatorose ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa Bere, Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke bbe laa Derbe, Timote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to dewje ke ngann bbeje te ke Aji. ⁵ Dewjeenn le awje nɔje te kete aw ngebbejeje Torowase. ⁶ A jeje, ndɔ kusu mapa ke n̄-dda ke um ang nday a, junn tɔku to Pilipi, n̄-dda ndɔ mi a, jingade Torowase. N-nayn keteenn ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

⁷ Toke n̄-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-rɔ ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar are nje-koo me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a, na ta kɔtu. ⁸ Lambeje toje nya me key te ke to dɔ mare te taar ke n̄-mbɔn naa te. ⁹ Mare ngonn ke dingaw

ke ria na Etike isi penetere te ngaa bbi tole. A Pól nayn aw pa tar bbay. Bbi uta dœ are nin me muta te le key ke to dō naa te taar le noso nangê. Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban. ¹⁰ Pól ddisi ke ngōru aw rō ngonn ke dingaw te le, n̄-ddom ngaa nunne nuwae jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang n̄-to kem baa.» ¹¹ Goe te a, Pól tel aw taar. N̄-tete mapa ngaa nusa. N̄-pa tar ke dewje ndereng ta lo-kare a, nōtu. ¹² A n̄-ddee ke ngonn ke dingaw le kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pól in Torowase aw Mile

¹³ Junn toku to jōtu kete ta kaw bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pól mba nunn ndue ta kaw engae ke gōle. ¹⁴ Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw bbe te ke Mitilenn. ¹⁵ Lo-kare a, jin teenn ke to n̄-tee ngosi ke bbe ke Kiyo. Ndō kara goe te bbay a, n̄-nday ke ddew ke Samos ngaa n̄-dda ndō joo a, n̄-tee Mile. ¹⁶ Pól ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje ang, mba n̄-ndiki ta kare gōl kare laa nday baa nange te ke Aji ang. N̄-ndiki ta kaw ke ngōru bbo ddew to a, ta tee bbe te ke Jurusalam ndō kusu Pantekote te.

Pól ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kōtu

¹⁷ Pól nayn Mile nu njaa a, ula bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje. ¹⁸ Toke n̄-ddeeje dingaeje a, n̄-pa narede na: «E-gereje ddew ke maw m-nja ne horose te ke maje. Unn kute dōngōr ndō te ke m-tee ne horose te nange te ke Aji. ¹⁹ M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn kase, ke maan̄-nō, dann ne-wunguje te ke Jiipije unguje tar me naa

te ngaa ddaje sem. ²⁰ Ne kara ke a ddase maji ke m-tøjuse ang goto. M-pa neje tɔyn marese ddem m-tøjuse ne kem dewje te ddem me keyje te lese te ddem. ²¹ Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke to Jiipije ang ddem kare telje rɔ Lubba te ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje Jeju. ²² A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa kare maw Jurusalam, m-gere ne ke a kingam nu ang. ²³ Uta tɔyn, me bbe te kara kara tɔyn ke m-tee te, Ndil pa arem na key-kula, kula njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem. ²⁴ Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda kula ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te ndereng kɔsu kɔen. Kula le to kula kila mber Tar ke maji ke to me-maji le Lubba.

²⁵ «M-nja horose te tɔyn mila mber-tar kɔn̄-bbe le Lubba. A bbasine neenn m-gere to a telje kooje kem ang ngaa. ²⁶ Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar mesese a kuwa dɔm ang. Ne ke ase ta dda bba m-dda ang goto. ²⁷ Mba miyase mare ne ang, m-tøjuse ne tɔyn ke Lubba mɔse ta dda. ²⁸ Undaje kemse dɔ rɔse te, ke dɔ ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko ke mese njaa. ²⁹ M-gere ke maje to gom te a, dewje ke toje toke enjakemnjarje ke maji ang ke a ddeeje kandeje horose te mba ddase maji ang. ³⁰ Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa ta dda kare mare nje-me-kunnje unnje gode. ³¹ Yeenn a, undaje kemse dɔ rɔse te, oleje mese to bbal muta njaa, til te ddem kara ddem m-ndejese kara kara tɔyn ke maan̄-nɔ kem te.

³² «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke me

tar me-maji te laa ke ase ta dda kare e-sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke n̂-mōse mba dewje laa ddem. ³³ M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo kubbu le dew ang. ³⁴ Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema njaa m-dda kula ke jim bba minga ne ne ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa njaje lem. ³⁵ Ke ndo tōyn, maw m-tōjuse to, to maji ta dda kula toke baann mba kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese do tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa na: <Koko ee ke dew ke are ne uta dew ke dare ne.> »

³⁶ Goe te ke Pōl pa tarjeenn le a, ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-golde nangê ngaa n̂-duju Lubba. ³⁷ Yeenn a, dewje tōyn uruje do non te. Dilaje Pōl duwaeje karde te ngaa n̂-toje mbiya. ³⁸ Ndoo ddade mba Pōl pa arede na da telje koo kem ne ang ngaa. Goe te a, n̂-danneje ndereng ta tōku to te.

21

Kaw le Pōl ke Jurusalam

¹ Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to njarara jaw n̂-tee Kose. Lo kare a, jaw n̂-tee Rode ngaa jin teenn jaw n̂-tee bbe te ke Patara. ² Jinga tōku to ke aw ke nange te ke Penisi ngaa junn tōku to le. ³ N-tee ngōsi ke Sipere ngaa jaw joo dōe a, jinya jaw ke beer er ke Siri. Jaw juru nangê bbe te ke Tir, mba nje-tōku to le a ta kungu ne-kotoje lo teenn. ⁴ N-nayn ndo siri mba jinga nje-me-kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula nje-me-kunnje le are n̂-paje dare Pōl kare naw Jurusalam ang. ⁵ Toke ndo leje ase ngaa junn ddew ta kotu a,

dewje toyn dannjeje, dede, ke deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke je me bbe te le ddaka. Jungu mekeje-golje nangê ta ba te ngaa n̂-duju Lubba. ⁶ Goe te a, n̂-dda naa lapiya ngaa junn toku to, a nje-me-kunnje le telje key lede.

⁷ <<Jin Tir n̂-tee bbe te ke Petolemaysise a, junda ngange nja leje le lo teenn. N-dda lapiya nje-me-kunnje ngaa n̂-nayn ke de ndo kara. ⁸ Lo kare a, n̂-tel junn ddew jaw n̂-tee Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi nje-toju Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje ke siri ke n̂-mberede Jurusalam ngaa n̂-to key laa. ⁹ Nee ke nganne ke dene so ke gereje ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-tar le Lubba. ¹⁰ N-nayn lo teenn ndo banya nya le ngaa mare nje-kila mber-tar le Lubba ke nange te ke Jude ke ria na Agabusu in Jude te le ddee. ¹¹ N-ddee ningaje ngaa n̂-taa endaar kuwa-bber le Pol, ne njaa n̂-to ne gole ke jia ngaa n̂-pa na: «Ndil-me-nda na Jiipije a toje nje-endaar kuwa bber neenn Jurusalam toke be ngaa da kulaeje ji dewje te ke gereje Lubba ang.» ¹² Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-me-kunnje ke bbe te le ddem n̂-wal Pol nya kare ta naw Jurusalam ang. ¹³ A nilaje te na: «Ddi bba aw roje ne ngaa aw ddaje are mem aw gange maann wa? Toke n̂-tom ke kula wase n̂-tolum Jurusalam woju do ri Ebbe-dewje Jezu kara m-ndiki te.» ¹⁴ Juma saa pin n̂-ndiki ang are jew roje ngaa n̂-pa na: «Maji kare Ebbe-dewje dda ne ke mee ndiki.» ¹⁵ Go ndoje te ke n̂-dda teenn le a, n̂-gol roje toyn ngaa junn ddew jaw Jurusalam. ¹⁶ Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw dannjeje Jurusalam awje ke je are

ñ-to key le Nason bbe te ke Sipere. Nason le to nje-me-kunn lew baa.

Pɔl aw mba koo Jake

¹⁷ Toke ñ-tee Jurusalam a, nje-koo-meteje taa-jeje ke koko. ¹⁸ Lo kare a, Pɔl aw ke je rɔ Jake te. Ansinyeje tɔyn mbonje naa lo teenn le. ¹⁹ Pɔl ddade lapiya ngaa oru gel ne ke Lubba dda ddew te laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede. ²⁰ Dewje ke ooje tar le Pɔl ɔsuje gaji Lubba ngaa paje are na: «Oo, ngokonje, Jiipije banya banya ooje mede te. Dede tɔyn tar ngemje ndu le Moyije uwa wurde nya. ²¹ Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje. Na ne-tɔju lei a dda kare Jiipije tɔyn ke isije horo dewje te ke toje to Jiipije ang kara mbeteje ndu le Moyije. Na ei a e-pa arede tɔ ta kare duja motu ngannde ang wase kare ñ-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang ngaa. ²² Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo na ee neenn. ²³ Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari neenn: Dewje sɔ eeje neenn ke unnje ndude. ²⁴ Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese naa te, uka dɔde are ñ-ngisa dɔde. Baann bba, dewje tɔyn a gereje to tarje ke dooje dɔi te le to ngem ngaa da gere to ei kara aw e-ngem ndu le Moyije tɔ. ²⁵ A tar ke wɔju dɔ dewje ke toje to Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn ndu me maketuru te jula ne jarede mban kare dusaje da ke ñ-polo ne kɔrje ang, dusaje mese ang, dɔnje da ke kewn ute ang, ke ñ-ddaje lo to majang ang.» ²⁶ Ndɔ kara goe te a, Pɔl aw ke dewje ke sɔ le are ne ke de ñ-toko yerew lede naa te. Naw key-polo-Lubba

te ta toju ndo ke na kare ne ne-polo woju dode kara kara toke ndo toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

²⁷ Toke ndo siri ke go toko yerew te le nays ngosi ta kase a, Jiipije ke Aji ooje Pɔl key-polo-Lubba te. Dɔsuje kutu dewje ke banya banya dare wungu ɔnde ngaa duwaje Pɔl. ²⁸ N-paje ke taar na: «Ngann Ijarayelje, e-ddeeje bbo! Dew ke aw dda ddo ke dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew ne toju te ke naw n̂-toju dewje leje toyn loje te toyn le a ar neenn. Gerekeje kara n̂-ddee ke de key-polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji toyn le taju.» ²⁹ Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje mbɔr Pɔl te le Jurusalam neenn are dejeje to naw saa key-polo-Lubba te.

³⁰ Lo yeke me bbe te le toyn are dewje ddeeje banya, duwaje Pɔl dinje saa key-polo-Lubba te n̂-teeje saa ddaka ngaa dutu ta key le ngoru. ³¹ Daw n̂-sangeje ddew ta tole a tare aw oso mbi toku mbayje te le mbambaje ke Rɔm na me bbe ke Jurusalam aw yeke. ³² Njange njange njaa n̂-bbar toku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje kare dawje rɔ dewje te ke banya banya le. Toke dulaje kemde dooje toku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje le a, dewje rɔde ta kunda Pɔl. ³³ Yeenn a, toku mbayje le mbambaje le ddee saa ngosi uwae ngaa unn ndu kare n̂-toe ke kula njamdi joo. Goe te a, n̂-duju tar na n̂-to na wa? Ddi a n̂-dda wa? ³⁴ Dewje ke banya le paje tar dang dang. Bula to nya are ddew ke na kase ta gere ne gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn

ndu nare daw ke Pɔl me ndoko te le mbambaje.
³⁵ Toke Pɔl tee dɔ esekaliye te a, mbambaje le bangeje, mba dewje ke banya le aw ddaje singa.
³⁶ Dewje le tɔyn ndoleje goe aw uruje ekii na: «E-toleje!»

Pɔl ɔru gel tar nɔ dewje te ke Jurusalam

³⁷ Kare te ke da ta kande ke Pɔl me ndoko te le mbambaje a, Pɔl pa are tɔku mbayje le mbambaje na: «Ddew pa sei tar to wa?» Nilae te na: «E-gere tar gereke wa? ³⁸ Dew ke Ejipite te ke bbasine bbay neenn ɔsu kutu dewje are ddaje dɔ ngeng ngaa oto dewje ke nje-tɔl dewje doro sɔ aw ke de me kɔr te le, to ei a neenn ang wa?»
³⁹ Pɔl ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke dujum Tarese, nange Silisi te, m-to ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem ddew m-pa tar mare dewje neenn.» ⁴⁰ Tɔku mbayje le are ddew Pɔl kare pa tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te dda jia are dewje le. Lo to nyenene ngaa n̂-pa tar narede ke tar ebere na:

22

¹ «Ngakomje, bɔydede, ooje naji lem ke ma ta kɔru karese.» ² Toke dooje tɔ Pɔl aw pa tar arede ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye ke dongɔr bbay. ³ «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi te. A n̂-ngemem Jurusalam neenn. M-ndo ne kɔ Gamaleyel te dɔ tar ngem ndu te le kajeje. Munn rɔm tɔyn mare Lubba ddew kara baa toke aw ddaje bbokone. ⁴ M-dda singa ke dewje ke unnje ddew le Ebbe-dewje ndereng dingaje yo. Mare

duwa dingawje, ke deneje n̂-tode dungude keykula te. ⁵ Tōku nje-polo Lubba, ke mbōn̂-naa le ansiyenje a gereje to tar ke tōkorō njaa maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem maketuru ke ri ngakōnje Jiipije ke isije Damase kare maw muwa nje-me-kunnje m-tode m-ddee ke de Jurusalam kare dula kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

⁶ «Toke maw m-jaa ddew-bō ngaa m-tee ngosi ke Damase a kare ee ngosi ta kare danna. A a ta koo a, tōku lo-kare in darâ gukum. ⁷ M-tee moso nangê a, moo mare ndu pa sem tar na: <Sol! Sol! Mba ta ddi bba e-dda singa sem wa?> ⁸ Milae te na: <Ebbemje, ei na wa?> Ndu le pa na: <Ema Jeju ke Najarete a aw dda sem singa neenn.> ⁹ Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke aw pa sem tar le ang. ¹⁰ M-duju tar m-pa na: <Ddi a ma dda wa Ebbemje?> Ebbe-dewje le pa arem na: <In taar aw Damase. Nunn da tōji ne tōyn ke to tar lei ta dda.> ¹¹ A lo le ndoko are moo lo ang ngaa nje-buwa-njaje lem le a uwaje jim to kuwa bba aw sem Damase.»

¹² «Mare dingaw ke ria na Ananiyase ee nunn, n̂-to dew ke bbeel Lubba, naw n̂-ngem ndu le Moyije, Jiipije tōyn ke me bbe teenn aw paje tar laa maji. ¹³ N-ddee ningam ngaa n̂-pa narem na: <Ngokom, Sol e-tel oo lo!> Kare teenn njaa kem uja ngaa mooe. ¹⁴ Ananiyase le pa arem na: <Lubba le kajeje bbari undai dang kare e-gere ne ke mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke gate gate, kare ta oo ndue ke mbii. ¹⁵ Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa ta pa ne ke oo ke mbii ddem,

ke kemi ddem nɔ dewje te tɔyn. ¹⁶ A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw jare inga batem, e-bbar ria are tar majang lei ɔru dɔi te.>

Lubba bbar Pɔl kare toju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

¹⁷ Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare ndɔ maw duju Lubba me key-polo-Lubba te a, moo mare ne toke le ni jeenn. ¹⁸ Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: <E-tee njange Jurusalam ke ddang, mba naji ke a kɔru dɔm te le dewje a ndikije te ang.> ¹⁹ M-pa mare na: <Ebbemje, n̂-gereje ke maje to ema le njaa, maw mande key-mbɔn̂-naaje te mare duwa dewje ke ooje mede te sei, daw dilade key-kula te ddem, n̂-tundade ke ndey ddem.> ²⁰ Kare te ke daw n̂-kayn ne mese Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee loe te tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbuje le nje ke toleje le. ²¹ A Ebbe-dewje le pa arem na: <Aw, mba ma kulai ddew ew horo dewje te ke toje to Jiipije ang.> »

Tar le Pɔl de ke toku mbayje le mbambaje ke Rɔm

²² Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje dɔ tar teenn a, uruje ekii na: «E-tɔlje dingaw neenn ke ddang! Maji kare n̂-nayn ke tebbe ang!» ²³ Daw duruje ekii, daw n̂-tɔruje kubbuje rɔde te ngaa daw n̂-sanreje ebaburu ke taar. ²⁴ Yeenn a, toku mbayje le mbambaje le unn ndu kare dande ke Pɔl me ndoko te le mbambaje kare ta dundae dare n̂-pa tar bba ta gere gel ne ke dewje aw uruje ne ekii dɔe te le. ²⁵ Toke daw n̂-tɔeje ta kundae a, n̂-pa nare toku-mbay le mbambaje ke

ee teenn na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-bbe ke Ròm ke ñ-gange sariya dœ te ang wa?»
²⁶ Toke tòku-mbay le mbambaje le oo tar neenn le a, òtu aw pa are tòku mbayje le mbambaje na: «Ddi a a dda wa? Dingaw le to ngonn nje-bbe ke Ròm.»
²⁷ Tòku mbayje le mbambaje le ddee duju Pòl na: «Tòkòrò njaa e-to ngonn nje-bbe ke Ròm wa? E-pa are moo!» Pòl pa na: «Tòkòrò njaa.»
²⁸ Tòku mbayje le mbambaje le na: «Dare muka nare bo nya bba m-ddee to ngonn nje-bbe ke Ròm.» Pòl ilae te na: «Ema Pòl, dujum to ngonn nje-bbe ke Ròm njaa.»

²⁹ Dewje ke a ta tundaeje kare ñ-pa tar ke tòkòrò le tuseje inyaeje ke ngòru. Toke tòku mbayje le mbambaje le gere to Pòl to ngonn nje-bbe ke Ròm a nare duwae ñ-tœ a, bbeel ddae.

Daw ke Pòl lo gange sariya te

³⁰ Lo are a, tòku mbayje le mbambaje le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije undaje ne tar dò Pòl te le ke maje. Yeenn a, nare ñ-tutu kula njamji gòle te ngaa nare tòku nje-poloje Lubba uwaje dò naa ke nje-gangeje sariya ngaa nare ñ-ddee ke Pòl nòde te.

23

¹ Pòl aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje dò naa le ngaa pa na: «Ngakòmje, nja lem ke maw m-nja nò Lubba te ndereng bbokone neenn, mare ne jòku keje lem ndò kara ang.»
² A Ananiyase tòku nje-polo Lubba unn ndu are nje ke arje mbòr Pòl te le kare dundaje tae.
³ Yeenn ngaa, Pòl pa are na: «Ei ke e-to ddew kara baa toke kare key ke dòru pòr te, Lubba a kundai. Isi

neenn ta gange sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le are kunda a dundam wa?» ⁴ Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?» ⁵ Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to n̂-to tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru le Lubba pa na: <E-pa Tar ke maji ang dɔ nje-kɔn̂-bbe te lei ang.> »*

⁶ Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ naa mba gange sariya le, mareje toje to Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a n̂-pa tar ke taar horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Parijiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ kin te le dewje ke oy.» ⁷ N-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa kayn̂-naa to me mbɔn naa te le. ⁸ Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔɔ. ⁹ Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar a, n̂-gereje wa?» ¹⁰ Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare dewje le inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pɔl horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.

¹¹ Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar naji lem

---

* 23:5 23.5 Ekejode 22.27

Jurusalam mban, a maji kare e-dda toke baann Ròm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

¹² Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng ñ-tɔl Pɔl bba.» ¹³ Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ. ¹⁴ Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje ñ-paje darede na: «Junda yo kem dewje te tɔyn ñ-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng ñ-tɔl Pɔl bba.» ¹⁵ Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-mbay le mbambaje areje ñ-ddeeje ke Pɔl darese. Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba kare ñ-tee neenn.»

¹⁶ A ngonn nann Pɔl ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me ndoko te le mbambaje pa are Pɔl le. ¹⁷ Pɔl bbar mare tɔku-mbay le mbambaje pa are na: «Aw ke ngonn basan neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.» ¹⁸ Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le mbambaje. Ñ-pa na: «Pɔl ke duwae le bbarem ngaa dujum kare m-ddee ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.» ¹⁹ Tɔku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te ngaa duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?» ²⁰ Ngonn basan le pa are na: «Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara a, are daw ke Pɔl lo gange sariya te lede. Da kereje gusu to da ta kuruje gel tar laa le ke maje koo. ²¹ A dang bba oo tar lede ang, mba daseje

ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete ne-kay ndereng ta tɔl Pɔl bba. N̄-mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa daw n̄-ngebbeje.» ²² Tɔku mbayje le mbambaje le ndeje ngonn basan le na: «E-pa are mare dew kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe te a, ninyae nare nɔtu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

²³ Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje bbar mare tɔku-mbayje le mbambaje joo ngaa pa arede na: «E-gɔlje mbambaje kɔr joo, nje-sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo are darje perere ta dawje Sejare ke kare jikara ke til te. ²⁴ E-mɔseje mare sundaje kare unnje Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tɔku-mbay Pelikese te.» ²⁵ Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje dda maketuru are Pelikese le na: ²⁶ «Ema Kolodiyusu Lijiyase mdda maketuru neenn mari, ei tɔku-mbay Pelikese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya! ²⁷ Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari neenn ta tɔle. A moo na n̄-to ngonn nje-bbe ke Rɔm are maw ke mbambaje maw mɔre ne me jide te. ²⁸ M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje ne tar dɔe te are maw saa nɔ nje-gangeje sariya te lede. ²⁹ Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn naa tar dɔ nduje te lede. A minga tar ke ase kare ta n̄-tɔle ne wase dilae ne key kula te ang. ³⁰ Moo na da ta kiya baan ta tɔl dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa, m-pa mare nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar la le nɔi te.»

³¹ Mbambaje le ooje ndu tɔku-mbay lede ngaa, unnje Pɔl til te awje saa Antipatirisi. ³² Lo are a,

mbambaje ke nje-gɔlje telje me ndoko te, a nje-sundaje le awje saa. ³³ Toke n̄-teeje Sejare be a, dareje maketuru le tɔku-mbay ngaa n̄-tɔjeje Pɔl le. ³⁴ Mbay le tura maketuru le a, duju ta gere se Pɔl to dew ke nange te ke dda wa? N̄-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke Silisi. ³⁵ Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke undaje tar dɔi te le ddeeje bba ma koo tar lei.» Nunn ndu kare n̄-ngem Pɔl me key-tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

¹ Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tɔku nje-polo Lubba, tɔkuje, ke Tertulusu ke to mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare. Daw n̄-sekeje Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te. ² N-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu le unn kutu kunda tar dɔe te na: «Dew ke bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke bbokone, ke ddew gusu te ke siki ke e-tee ne a bbe neenn maji ne. ³ Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw jari wooyo mba neje ke maji ke jaw jinga toke be ddew te lei. ⁴ Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali nya kare e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar leje. ⁵ Joo a, dingaw neenn to dew ke maji ang nya. N̄-dda nare lo yeke horo Jiipije te tɔyn ke dɔ nange te. Ngaa n̄-to mare tɔku-mbay dɔ mbɔn̄-naa te le dewje ke Najarete ke to mbɔn̄-naa ke maji ang. ⁶ N̄-sange ddew ta ddee ke ne-yerew me key-polo-Lubba te leje are juwae. [N-ndiki ta

† **23:35** 23.35 Key-toku-mbay: Key-toku-mbay ke Erode dda kare te ke non ne bbe te le Erode

gange sariya dœ te ddew ndu te leje ⁷ A Lijiyase ke to tōku-mbay le mbambaje a ddee ɔre jije te ke singa ⁸ ngaa duju kare nje ke undaje tar dœ te le ddeeje ke tar le nɔi te.] Ei njaa bbo e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda ne tar dœ te le to neje ke tɔkɔrɔ.» ⁹ Jiipije ndikije tar te le to ngaa paje na tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

¹⁰ Goe te a, tōku-mbay dda jia are Pɔl kare pa tar ngaa Pɔl pa na: «M-gere to e-to nje-gange sariya le dewje me bbe te neenn bbal banya nya. Yeenn a, ma kɔru naji lem nɔi te ke me ke oso pɔn. ¹¹ Bbo uru gele a, a gere. Dda ndo doku gire joo baa bbay a maw Jurusalam mba polo Lubba. ¹² Me key-polo-Lubba te wase key-mbɔñ-naaje te wase me bbe te, mare dew ingam maw mayn tar ke mare dew wase maw mere dewje kare yeke lo ndo kara ang. ¹³ Dewje neenn a kaseje ta toji ne ke dundaje ne tar dɔm te le bbasine neenn ang. ¹⁴ Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-polo Lubba le kajeje ke ddew ke siki. A dede ñ-paje na to ddew ke maji ang. Ne tɔyn ke ñ-dda maketuru ndu te le nje-kilaje mber-tar le Lubba, m-ndiki te. ¹⁵ Munda mem to dewje ke gate gate ddem nje ke gate ang ddem ke oyje a kinje. Dede kara dunda mede toke baann tɔ. ¹⁶ Yeenn bba, ke ndo tɔyn maw m-sange ddew ta ngem keje ke maji nɔ Lubba te ddem nɔ dewje te ddem.

¹⁷ M-tee Jurusalam ang bbal banya nya. Yeenn bba m-ddee ta kare ne kuma ne dewje ke me bbe te lem ddem ta kare ne-polo Lubba ddem. ¹⁸ Kare teenn le a m-toko yerew lem me key-polo-Lubba

te m-tunga a, dingamje. Ndœ teenn le dewje mbonje naa banya ang ddem bula goto ddem. ¹⁹ A mare Jiipije ke Aji eeje teenn. Dede a bbo deeje sem ke tar a, to tar lede ta ddee nœi te mba kunda tar dœm te. ²⁰ Wase dede neenn bbo dooje majang lem ndœ te ke maw ne nœ sariya te le a, maji kare n̂-paje. ²¹ Kare teenn le mar horo nje-gangeje sariya te muru ekii m-pa na: <Da ta gange sariya dœm te wœju dœ nje-yoje ke munda mem to da kinje.> Mba tar ke kara baa neenn le njaa n̂-ddee ne sem sariya te nœse te bbokone neenn.»

²² Pelikese gere tar dœ ddew te ke siki ke Ebbedewje toju le ke maje ngaa nœru ndœ sariya le ke kete. N̂-pa na: «Ndœ ke Lijiyase ke to toku mbayje le mbambaje ddee bba ma gange sariya lese le.» ²³ Nunn ndu nare toku-mbay le mbambaje kare n̂-ngem Pœl key kula te, a ta ninya ddew nare n̂-dda mare neje ke mee ndiki ddem ninya ddew nare nje ke laa ddee umaaje ddem.

Pœl aw nœ Pelikese de ke Durusile te

²⁴ Dda ndœ ngaji goe te a, Pelikese de ke dene laa Durusile ke to Jiipi n̂-ddeje. Pelikese le ula bbar Pœl ngaa dooje tar ke naw n̂-toju dœ kunn me te kare te Kiriste Jeju. ²⁵ Kare te ke Pœl aw pa tar kula-dda te ke gate gate, tar to bbo ke da-rœ te, ke tar sariya ke aw ddee a, bbeel dda Pelikese ngaa pa na: «Ase baann, œtu ngaa. Mare ndœ ngaa bba ma bbari.» ²⁶ Nare Pœl ddee tœn saa tam taar taar, mba neje to Pœl a kare ne nare.

²⁷ Bbal joo nday a, Pɔrusiyusu Pesutusu ɔn tɔku-mbay turu Pelikese te. A Pelikese le ndiki ddee maji kem Jiipije te are ninya Pɔl key-kula te.

25

Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-mbay Pesutusu te

¹ Pesutusu tee nange te ke nɔn dɔe ngaa ndɔ muta goe te a, nin Sejare le naw Jurusalam.

² Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔku dewje le Jiipije awje nɔe te aw sekeje Pɔl. N̄-dujeje nya kare ³ n̄-dda ke de me-maji ta nare n̄-tel ke Pɔl Jurusalam. Daw n̄-ddaje baann ta kiya baan ddew-bô tɔlje Pɔl. ⁴ A Pesutusu pa na: «Key-kula ke Sejare a dila Pɔl te. Ema njaa kara mbɔr ang a ma tel Sejare tɔ. ⁵ Maji kare mare dewje ke kemde ɔru ke eeje horose te ddeje ingamje are jaw Sejare, a bbo dooje mare ne ke to ke dɔgɔle ang dɔ Pɔl te a, n̄-sekeje Pɔl le.»

⁶ Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ dɔku baa rɔde te ngaa goe te a, n̄-tel Sejare. Lo are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa nunn ndu kare n̄-ddee ke Pɔl. ⁷ Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje Jurusalam ddeje gukuje dɔe ngaa undaje tarje ke ngeng ngeng dɔe te. A ne ke a kase ta tɔju to tarje ke dunda dɔe te le to tarje ke tɔkɔɔ goto. ⁸ A Pɔl ɔru naji laa na: «M-dda ne ke majang ke mbete ndu le Jiipije ang ddem, key-polo-Lubba ang ddem, ke tɔku mbayje ke Rɔm ang ddem.» ⁹ Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije te, yeenn a, n̄-duju Pɔl na: «E-ndiki tel Jurusalam kare n̄-gange sariya lei nɔm te wa?»

¹⁰ A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara to lo gange

sariya le tōku mbayje ke Rōm a mar te neenn, are lo ke neenn njaa da gange sariya lem ke te. Moo mare ne ke maji ang ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-gere ke maje. ¹¹ A bbo mare tar uwam wase m-dda mare ne ke maji ang ke ase gange sariya yo dōm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo tarje ke dunda dōm te neenn to ngem baa a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide te ang. Ma kaw ke tar le nō tōku mbayje te ke Rōm.»
¹² Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje ngaa goe te a, pa are Pōl na: «E-ndiki ta kaw ke tar lei nō tōku mbayje ke Rōm te mban are a kaw nōe te.»

Pōl aw nō Agiripa te

¹³ Dda ndō ngaji goe te a, tōku-mbay Agiripa de ke kōnanne Berenise n̄-ddeeje Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu. ¹⁴ Toke daw n̄-ddaje ndō keteenn ngaji le a, Pesutusu ōru gel tar ke dō Pōl le are tōku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae key-kula te ee neenn. ¹⁵ Kare te ke maw Jurusalam a, tōku nje-poloje Lubba, ke tōkuje le Jiipije sekeje tam te ngaa dujuje kare m-gange sariya dōe te. ¹⁶ A milade te na: <Dewje ke Rōm aw gangeje sariya dō dew te baa baann ang. Maji kare nōru naji laa kem dewje te ke undaje tar dōe te le bba da gange sariya dōe te.>
¹⁷ Kare te ke ema jee ke de n̄-ddee Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-kare njaa maw misi lo gange sariya te ngaa munn ndu kare n̄-ddee ke dingaw le neenn. ¹⁸ Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang ke meje to n̄-dda bba dundaje ne tar dōe te le moo ang. ¹⁹ Bbaye njaa to tar ke n̄-maynje naa wōju dō ddew ke ta polo ne Lubba lede njaa, ke

dɔ mare dingaw te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pɔl aw pa na nisi kem baa. ²⁰ A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare kare bbo n̄-ndiki a, naw Jurusalam bba ta n̄-gange sariya dɔ tar te laa le. ²¹ A Pɔl le ndiki ta kaw ke tar laa le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. Yeenn bba munn ndu kare n̄-ngeme ndereng ta mulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm le.» ²² Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo tar ke ta dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na: «Bara njaa a, a koo tar ke tae te.»

²³ Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise n̄-ddeeje ke dewje gode te toke banya, ke tɔku-mbayje le mbambaje, ke tɔku dewje ke me bbe te dawje lo gange sariya te. Pesutusu unn ndu are n̄-ddee ke Pɔl. ²⁴ Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn ke eeje ke je neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to Jiipije tɔyn ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw uruje ekii na nase yo. ²⁵ Ema, moo mare ne ke n̄-dda ke a ase yo ang. A ne njaa n̄-duju ta koo tɔku mbayje ke Rɔm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. ²⁶ A minga mare ne kara ke ma dda dɔe te me maketuru te kula ne kare tɔku mbayje ke Rɔm le ang. Mba yeenn a m-ddee saa nɔse te tɔyn, uta tɔyn, nɔ ei tɔku-mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe te a, ma gere ne ke ma dda maketuru te kare tɔku mbayje ke Rɔm. ²⁷ Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe te ang to kula mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

¹ Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa ɔru naji laa na: ² «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi te wɔju dɔ tarje tɔyn ke Jiipije undaje dɔm te. ³ Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije tɔyn maji ddem, e-gere neje tɔyn ke daw n̄-maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar lem.

⁴ «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke kasem baa. N̄-gereje kisi lem horo dewje te ke bbe lem, ke kisi lem Jurusalam. ⁵ N̄-geremje lew baa. Toke n̄-ndikije a, da kaseje ta pa kari to, m-to kara le dewje ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to parijiyenje. ⁶ A bbasine, n̄-sekemje mba munda mem dɔ ndu Lubba te ke unn are kajeje. ⁷ Geldewje leje ke dɔku gire joo undaje mede to ne ke Lubba unn ndue ta dda a ddee ne ke tɔkɔɔ. Yeenn bba daw n̄-poloje Lubba til, ke kare ke me ke enge ang. Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne teenn le tɔ. Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm te le ann. ⁸ See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol dewje ke oyje ang mba ddi wa?

⁹ «Ema kara meje lew m-pa na to maji kare m-dda singa nya mba koo ri Jezu ke Najarete neenn mbim te ang. ¹⁰ M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew are ema ke da-rɔm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-kula te ngaa bbo da ta tɔlde a, m-ndiki te tɔ. ¹¹ Maw mande key-mbɔn naa te lede ke ndɔ ndɔ maw mula kemde ndoo. Maw muwade ke singa mare

ñ-tajije ri Jeju. Bbo wungu òm boy a, m-ndole gode ndereng dɔ bbe te ke ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

¹² «Mare ndɔ tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew kare maw Damase ke ride maw muwa nje-me-kunnje. ¹³ Tɔku mbayje, mee ddew-bô maw maw ngaa kare ar danna a, moo mare lo-kare in darâ uru dɔm te ke nje-buwa lo-kawje lem. Lo-kare le uta ndoko le kare. ¹⁴ Toke jeje tɔyn ñ-tee joso nangê a, moo mare ndu dew pa tar arem ke tar arameyen na: <Sol! Sol! Mba ddi bba e-dda sem singa wa? A to ngeng sei nya ta dda singa toke da ke ebbeeje ɔse ke kake a, aw dda dingaw.> ¹⁵ Milae te na: <Ei na wa? Ebbe-dewje.> Ebbe-dewje pa na: <Ema Jeju a aw dda sem singa ann. ¹⁶ A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai ne toke be: M-tee mingai kare e-tel to nje-kula lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom neenn are dewje ddem, ngaa ta kare ila mber neje ke ma tɔji bbay. ¹⁷ Ma kori me ji Jiipije te, ke me ji dewje te ke toje to Jiipije ang ke mulai ke rɔde te. ¹⁸ Mulai rɔde te kare e-teyn kemde ta ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-kare te. Kare ɔrude ji Satan te ke ɔn dɔde e-ddee ke de rɔ Lubba te. Yeenn bba Lubba a kɔru tar majang lede dɔde te ngaa da kingaje lo horo dewje te ke ooje mede te sem ngaa majije tɔyn.> »

Pɔl ɔru gel ne ke ñ-dda

¹⁹ «Tɔku mbayje Agiripa, mba yeenn a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke le nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang. ²⁰ A dewje ke

Damase, ke Jurusalam a mila mber-tar neenn marede dɔngɔr. Goe te a, mila mbere mare dewje ke Jude te, ke dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa marede kare n̄-turuje mede ta daaje lo ke rɔ Lubba te ngaa ta n̄-ddaje ne ke tɔju to n̄-turuje mede mban. ²¹ Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne kare te ke me ne key-polo-Lubba te ngaa n̄-sangeje ddew ta tɔlemje. ²² A Lubba njaa ngemem ndereng bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje ke ten, wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa tar-naji laa bbay. Ne ke a ta ddee ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Moyije paje tare le njaa maw m-pa. Mila mare ne dɔe te ang. ²³ N-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje te ngaa na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

²⁴ Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann a, Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to nje-wooy! Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!» ²⁵ A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke bo, mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ, ke tar kem-kare a maw m-pa. ²⁶ Tɔku mbayje Agiripa oo tarje neenn kete mban are ma kase pa tar neenn nɔe te ke bbeel ang. M-gere to n̄-gere nejeenn tɔyn, mba nejeenn le teeje lo kiyae te ang. ²⁷ Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le e-ndiki te wa? M-gere to e-ndiki te njaa.» ²⁸ Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a dda kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru baa be wa?» ²⁹ Pɔl pa are na: «Ke bbasine neenn wase ke lew kara, ma duju Lubba kare ei ddem, esee dewje tɔyn ke aw

ooje tar lem bbokone neenn ddem e-ddeeje toke lem. A ta kula njamji a $\hat{n}$ -to ne se ke toke be ang.» ³⁰ Toku mbayje Agiripa ddem, toku-mbay Pesetusu ddem, Berenise ddem, ke dewje ke isije ke de inje taar. ³¹ Dɔruje rɔde ke guku ngaa $\hat{n}$ -paje tar horode te na: «Dingaw neenn dda mare ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne key-kula te kara ang.» ³² Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo dingaw neenn duju ta kaw nɔ toku mbayje te ke Rɔm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

¹ Toke dunn ndu kare junn toku to jaw Itali a, dinya Pɔl, ke mare dewje ke duwade me ji toku-mbay te le mbambaje ke Rɔm ke ria na Juliyusu. Dunda ri mbambaje le na « mbambaje le toku mbayje.» ² Junn toku to ke Adaramiti ke a ta kaw bbeje te ke Aji ke toku toje aw arje te ngaa jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike nange te ke maseduwann aw ke je. ³ Ndɔ kara goe te a, $\hat{n}$ -tee Sidɔn. A Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae are naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa mba kare dareje mare neje ke due. ⁴ Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri Sipere te, mba yel aw tila kemje. ⁵ N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi, ke Pampili te ngaa $\hat{n}$ -tee Mira nange te ke Lisi. ⁶ Keteenn, toku-mbay le mbambaje le oo mare toku to ke Alekejandiri ke aw ke Itali ngaa, areje jaal.

⁷ Jaw jann jann baa ndɔ banya ngaji are $\hat{n}$ -dda to kula ddaje bba $\hat{n}$ -tee Kinide. A yel ɔkuje ddew kare $\hat{n}$ -nday ke ddew ke junn le. Yeenn a, $\hat{n}$ -nday

mbor Kerete te er ke Salemonne. ⁸ N-dda to dda bba n̄-nday mbor dɔ dere ba te le ngaa n̄-tee lo te ke daw n̄-bbar na « lo ke maji ke tɔku toje aw arje te». Lo le to ngosi ke Laje.

⁹ A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ maann te to ne-bbeel nya, mba ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn a, Pɔl ndeje nje-yelje tɔku to le na: ¹⁰ «Ngakomje, moo a, lo-kaw leje neenn a maji ang. Tɔku to le ddem ne-kotoje ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje ta yo te tɔ.» ¹¹ A, tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta koo tar le nje-yel tɔku to le, ke tar le nje-tɔku to le uta ndeje le Pɔl. ¹² Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le to lo ke maji kare dew isi te neyn kul te ang. Mba yeenn a, nya le dewje ke me tɔku to te le ndikije ta kotu lo teenn le. N-ndiki kare ddew to a, n̄-teeje Penikese, ke to lo-kar le tɔku toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo ddem beer ddem er ke lo kande te le kare, ta kisi teenn kare neyn̄-kul nday dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate te

¹³ Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo a dewje ke me tɔku to te le ejeje to da kaw teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le. Yeenn bba dɔruje tɔku ande ke daw dila maann kare to le nja ang ngaa n̄-sangeje ddew mba kuwa kare ba ke Kerete. ¹⁴ A njange njange baa, mare bamburanbo ke dunda ria na «Erakilɔn» in er dɔ dere ba te le ingade. ¹⁵ Bamburabo le unn tɔku to le ta kaw ne are ddew ke ja nar ne to le goto ngaa

---

* **27:9** 27.9 Ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

dinya jare to le aw ke je. ¹⁶ N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje bba juwa ngonn to ke n̄-tɔ mbɔr tɔku to te le mba kaji ne nje ke maann a ta kuwade. ¹⁷ Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn to ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje tɔku to le ke kula. N̄-bbeelje mba kare tɔku to le aw ar ke de dɔ enangara te ke Libi. Yeenn a, dunnje mare ne ke ɔɔy ke n̄-tɔ tɔku to te le dilaje maânn ngaa dinyaje dare tɔku to le aw ke de. ¹⁸ Bamburabo le yekeje ke singa nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu tila ne-kotoje maânn. ¹⁹ Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje ne-kulaje ke me tɔku to te le ke jide n̄-tilaje maânn. ²⁰ Ndɔ banya nya dew oo kem kare ang ddem, oo endenterendenje ang ddem. Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.

²¹ Dewje ke me tɔku to te le usaje ne ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar taar nɔ dewje te le tɔyn ngaa pa na: «Namdede, bbo ooje tar lem ngaa areje naynje Kerete a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje be ang ddem. ²² A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-bbeelje ang, mba dew kara horose te a koy ang. Tɔku to le kara baa njaa a taju. ²³ Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa ngaa maw dda saa are mare anji laa tee ingam, ²⁴ ngaa pa arem na: <E-bbeel ang Pɔl. Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje tɔyn ke eeje sei me tɔku to te neenn wɔju dɔi.> ²⁵ Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-kuraje lem! Munda mem dɔ Lubba te. Na dda ne ddew kara baa toke n̄-pa narem. ²⁶ Tɔku to le a kaw kar ke je ta mare

dɔ-dere ba te.»

²⁷ To til dɔku gire sɔ laa a bamburanbo le aw yekeje dɔ tɔku ba kate te ke Mediterane teenn. Lo aw to mɔngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw n̂-tee ngɔsi ke nange. ²⁸ Dilaje kula ke n̂-tɔ ande ke ɔɔy gele te maânn mba gere ne kuru laa ngaa dingaje kilometere dɔmuta gire siri. Daw ngaji ngaa n̂-telje dilaje bbay a, dingaje kilometere dɔjoo gire jijoo. ²⁹ N-bbeelje kare tɔku to le unda er ang. Yeenn a, dunguje ande-nareje ke ɔɔy sɔ maânn kutu tɔku to te le kare nja ang ngaa n̂-ndingaje kare lo are ke tɔke. ³⁰ Kare teenn, nje-yelje tɔku to le sangeje ddew ta tee me to te le kaynje. Dunnje ngonn to dilaje maânn ngaa dereje gusu to na ta tilaje ne ande-nareje ke ɔɔy nɔ tɔku to te le. ³¹ Yeenn a, Pɔl pa are tɔku-mbay le mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo dingawje neenn naynje me tɔku to te neenn ang a, a kajije ang.» ³² Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje ke n̂-tɔ ne ngonn to le ngaa dinyaje dare aw.

³³ Kete bba kare lo are a, Pɔl ndeje dewje tɔyn kare usaje ne. N̂-pa na: «Nɔ dɔku gire sɔ bbokone ke aw ngebbeje kare dɔ maann to ddekeke ngaa usaje ne ang. ³⁴ Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben dɔ mare dew kara horose te a koso nangê ang.» ³⁵ Go tarje teenn a, nunn mapa, nare wooyo Lubba kem dewje te tɔyn, n̂-tete ngaa nunn kutu kusa. ³⁶ Yeenn ngaa dewje tɔyn ingaje singa ngaa usaje ne tɔ. ³⁷ Kɔrje tɔyn ke jisi me tɔku to te le to kɔr joo ke dɔsiri gire misan. ³⁸ Goe

te ke jusa ne jare meje ndann a, n̂-tila bbɔl beleje mânn jare tɔku to le ɔle.

Dewje ke me tɔku to te tɔyn teeje ta yo te

³⁹ Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dɔ nange a gereje ang. Dooje ta maann ke to enangara. Yeenn ngaa, n̂-ndikije ta bbo ddew to a, kaw ke tɔku to le tae te. ⁴⁰ Mba yeenn a, n̂-tutuje kula ke n̂-tɔ ne ande-nareje ke ɔɔy le dare osoje me maann te. Kare teenn njaa tɔ a n̂-tutuje kula neje ke aw tɔjuje ddew tɔku to le. Goe te a, n̂-tɔje kubbu nɔ tɔku to te le kare ta yel uta ne tɔku to le ngaa dunnje ddew er ke dɔ enangara te le. ⁴¹ Daw n̂-teeje dɔ enangara te ke tee dann maann te ke uru ngaa uwa tɔku to le ar ne lo kara. Nɔ tɔku to le ande me enangara te are ddew ke na ngese ne goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa are tete. ⁴² Mbambaje ndikije ta tɔlje dewje ke duwade le na kare mare kara ale maann tee ayn. ⁴³ A tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta kaji Pɔl are nɔkude ddew kare n̂-ddaje ne toke baann. Nare ddew dewje ke gereje maann kare gaynje mânn dɔngɔr ta aleje teeje ddaka. ⁴⁴ Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke gaji tɔku to ke guru le mba kɔru gode. N-dda toke baann ngaa jeje tɔyn n̂-tee ddaka ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

¹ Go yo te ke n̂-tee tae te bba n̂-pa dareje na ri dɔ dere ba le to Malte. ² Nje-bbeje le taaje ke maje nya. N̂-yelje tɔku puru ngaa n̂-bbarje dare n̂-ndibbi mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn

nya. ³ Pól oto ngann ngew ungu puro. A li tee me te mba puru le obbe ngaa n̂-tɔn ji Pól n̂-tinya te. ⁴ Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pól te le a, n̂-paje tar horo naa te na: «A du ang dingaw neenn to nje-tól dewje. Maann a ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate a kinyae kare n̂-nayn kem ang.» ⁵ Pól tusu li le are oso puro. A ne kara njaa dda Pól ang. ⁶ Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rœ ke a ti wase koso ke na koso wate koy. A n̂-ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda Pól ang. Yeenn a, n̂-telje n̂-turuje ndude na: «N̂-to mare lubba.»

⁷ Ngosi baa keteenn, lo le mare tóku dew ke dɔ dere ba te le ke ria na Pubiliyusu ee teenn. Nuwaje ke rœ te ke maje ngaa n̂-to rœ te ndɔ muta. ⁸ Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-tɔ te. Rœ tunga nya ddem n̂-ndenge mese ddem. Pól aw ooe, duju Lubba dœ te, ila jia dœ te ngaa naji. ⁹ Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke rɔde tode ddee ooeje ngaa rɔde ddee maji tɔ.

¹⁰ Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te ke ja ta kunn tóku to a, dareje neje ke a kumaje ddew-bô.

Pól tee Róm

¹¹ Go neyn muta te ke n̂-dda a, junn tóku to ke in Alekejandiri. Ri tóku to te le na «lubbaje ke toje to ndungaje». Tóku to le ar teenn kare neyn kul nday bba ta kɔtu. ¹² N-tee Sirakusu a, n̂-dda ndɔ muta. ¹³ Jin teenn a, juwa kare mbal n̂-tee Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula nya ngaa ndɔ joo a, n̂-tee Pujól. ¹⁴ Jinga mare ngakonje me bbe teenn ngaa n̂-dujuje kare n̂-dda ndɔ siri rɔde te. N-dda toke baann bann a jaw ne Róm.

¹⁵ Ngakonje ke Ròm ooje tar leje ngaa tilaje kemje ndereng ingajeje lo ne-labbe te ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje te ke muta. Toke Pól oode a, are wooyo Lubba ngaa tel inga singa. ¹⁶ Toke n̂-tee Ròm a, dare ddew Pól kare uwa key laa dang. Dunn mare mbamba kara kare ngeme.

Pól pa tar le Lubba bbe te ke Ròm

¹⁷ Ndó muta goe te a, Pól bbar tóku dewje le Jiipije ke isije me bbe te ke Ròm ta key te laa. Toke n̂-mbɔnje naa a, n̂-pa narede na: «Ngakomje, m-dda mare ne ke maji ang ke dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-bbe le kajeje ang ddem. A duwam Jurusalam ngaa dinyam me ji dewje te ke Ròm. ¹⁸ Go tar te ke nje ke Ròm dujumje ooje tɔyn a, n̂-ndikije ta kinyamje mba dooje mare tar dóm te ke a kase kare n̂-tolumje ne ang. ¹⁹ A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-duju ta ddee ke tar lem nɔ tóku mbayje te ke Ròm, bbo to tar a m-ndiki ta kunda dɔ dewje te ke bbê lem te. ²⁰ Wɔju dɔ tar neenn njaa m-duju ta koose, ta tɔn ke se tam. Ma kerese ang, n̂-tóm ke kula njamjije neenn wɔju dɔ tar ne ke dewje ke Ijarayel undaje mede dɔe te.» ²¹ Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru ke in nange Jude te dɔi te ang ddem, mare ngakonje kara ddee pa tar dɔi te areje ang ddem wase pa tar lei maji ang areje ang ddem. ²² A jaw n̂-duji kare ei njaa ɔru gel ne ke aw eje areje, mba n̂-gere to loje te tɔyn dewje aw mbeteje kuwa-dɔ-naa ke ee me te neenn to mbete dɔrɔ.»

²³ Dɔjuje ndó dareje ngaa ndɔe le ase a, n̂-ddeeje toke banya dingaeje lo toe te. Ke endɔɔ

ndereng lo-kul Pɔl pa tar arede. N-pa tar kɔŋ-bbe le Lubba narede. Nunn tar ndu le Mɔyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba n-pa ne tar le Jeju kare n-ndikije te. ²⁴ Mareje ndikije te saa, a mareje mbeteje. ²⁵ Horode te tar lede aw naa te ang ngaa kare te ke da ta kɔtuje a, Pɔl pa tar kara na: «Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje ddew te le Nje-kila mber-tar le Lubba Ijayi neenn to tar ke tɔkɔɔ. Ndil-me-nda pa na:

²⁶ <Aw inga dewje neenn

e-pa arede e-pa na:

a kooje tar ke maje,

a a gereje kande tar le ang,

a kooje loo ke maje,

a a kooje ne ang.

²⁷ Mba me dewje le ketere,

dutuje mbide,

n-bbirije kemde

baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem,

ta kare mbide oo tar ang ddem,

ta gere ne ang ddem

mba n-ndikije ta telje rom te kare majide ang.>

*»

²⁸ Pɔl pa arede bbay na: «Maji kare e-gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn are dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da ndikije tar te le.»

²⁹ [Go tar te ke Pɔl pa le a, Jiipije maynje naa tar ɔtuje ne.] ³⁰ Pɔl dda bbal joo kakara key te ke nuka ke nare laa njaa. Naw taa dewje tɔyn ke ddeeje aw ooeje ke rɔe. ³¹ N-tɔju tar kɔŋ-bbe le

* **28:27** 28.27 Ejayi 6.9-10

Lubba ngaa n̂-toju ne do Ebbe-dewje Jezu Kiriste
te ke bbeel ang. Mare dew oke ddew ang.

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7